RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920. Andra kammaren. Nr 34.

Lördagen den 20 mars, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Ang. skydd i vissa avseenden för torpare och mindre arrendatorer.

Föredrogs andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åstadkommande av lagstiftning till skydd i vissa avseenden för torpare och mindre arrendatorer; och yttrade därvid:

Herr Sjöblom: Herr talman! Utskottet har ju i sin motivering för avslag erkänt de synpunkter, vilka jag tillåtit mig anföra i den motion, som ligger till grund för ifrågavarande utskottsbetänkande. Men utskottet avstyrker motionen på den grund, att frågan om torpareklassen, arrendatorer och dylika ligger under utredning. Den saken har jag haft mig bekant, då jag väckte min motion, men det synes mig, som om frågan om lantbrukets förseende med arbetskraft för framtiden blir en av de vidlyftigaste och mest svårlösta frågor, som vårt land kan komma att få till avgörande. Det är nog inte många i vårt land, som ha sett på denna fråga så grundligt och gjort klart för sig, hur den utvecklat sig.

Det förhåller sig ju så, att under gångna tider har landsbygden haft stora reserver att lita till, då det gällde att skaffa arbetskraft till jordbruket. Bland dessa reserver skulle jag i första rummet vilja sätta den mycket stora mängd hantverkare, som ända till sista tiden varit spridda utöver Sveriges hela landsbygd. Dessa hantverkare ha dock så småningom försvunnit in i industrien tillsammans med sina yrken, och det är mycket små reminiscenser av denna stora grupp, vilken varit bosatt på landsbygden, som finnas kvar därstädes.

En annan mycket stor grupp av reserverad arbetskraft för jordbruket utgjorde ju alla de arbetare eller de stora grupper, som man kunde hänföra till det ända på sista tiden bestående indelningsverket inom vår armé. Denna grupp var fördelad utöver landets olika trakter, och medan indelningsverket ägde bestånd, fanns det åtminstone en eller i många fall flera duktiga karlar på varje rote

Ang. skydd i vissa avseenden för torpare och mindre arrendatorer. (Forts.)

och rusthåll ute på landsbygden, som stora delar av året biträdde med jordbruksarbete. Även denna del av landsbygdens reserv av arbetskraft är numera så gott som totalt försvunnen. Den flykt ifrån landsbygden, som vi alla ha sett och beklaga under en lång följd av år, den har dock huvudsakligen bestått av dessa grupper. Den avfolkning, som härefter kommer att äga rum, och som pågår år efter år, den tar ju icke på reservkrafterna utan på de grupper, som tillförene varit direkt budna och anslutna till jordbruket, och såsom den allra viktigaste gruppen härvidlag skulle jag vilja sätta, såsom jag även påpekat i min motion, den här i landet talrika klass, som vi kalla för torpare.

Jag har tillåtit mig att i min motion framhålla några synpunkter, hur stor fara det kan bli för landet, om även denna grupp i allt större och större antal tar sin tillflykt till städerna och industrien och på det sättet åstadkommer en ytterligare avfolkning av den arbetskraft, som hittills huvudsakligen varit ansluten till jordbruket.

Det förefaller mig, som om denna fråga skulle vara så viktig, att den borde uppmärksammas mera både inom och utom riksdagen, än vad som för närvarande är fallet. Man kan ju se på denna fråga ifrån olika synpunkter, och jag skall villigt erkänna, att en avsevärd del av Sveriges större lantbrukare, som ha torpare i mer eller mindre omfattning till sin arbetskraft, försöka sköta denna sin arbetskraft på ett alldeles ypperligt sätt; men den huvudsakliga förminskningen av denna klass arbetare sker därigenom att undan för undan komma *icke-lantbrukare* ut och förskaffa sig lantegendomar, antingen för att skövla dessa på skog eller också av andra skäl. Dessa ha kanske levat i den tron, att lantbruket icke kräver sin man eller någon sakkunskap för att lönande kunna bedrivas, och då sedan lantbruket icke gått så bra, som man beräknat, så har man kanske icke förstått, att det berott på denna egna oförmåga att sköta detsamma; och man har då försökt att sätta kontrakten med torpare och andra grupper arbetare, man haft, så hårda som möjligt.

Jag har tillåtit mig att i min motion citera ett torparekontrakt, som jag här icke skall besvära kammaren med att uppläsa, då jag förmodar, att kammarens ledamöter tagit del av detsamma. Jag skulle bara önska att få framställa den frågan: huru många är det av kammarens ledamöter, som anse, att svenska medborgare år 1920 skola fortsätta att leva i ett tillstånd, som beror på att de äro bundna av ett kontrakt av den beskaffenhet, som återgives i min motion? Jag skulle kunna få till svar, att det kanske är ett enastående fall. Jag skulle vilja säga, att jag tror att det är ett kontrakt, som är genomsnittskontrakt för torpare i Sverige, åtminstone här i Mälardalsprovinserna; och det är detta, som hos mig väckt så stora bekymmer för framtiden, att man icke tar någon hänsyn till vad dessa människor ha för krav på livet, utan de skola vara bundna precis på samma sätt år 1920, som jag kan förstå, att det var lämpligt att binda människor kanske för några hundratals år tillbaka. Och just å dessa lantbruk, som kommit ut som spekulationsobjekt i jobbarhänder eller på annat sätt, där är det avfolkningen av torpare äger

rum i mycket stor utsträckning, och där är den största faran tillfinnandes.

Ang. skydd i vissa avseenden för torpare och mindre arrendatorer. (Forts.)

Jag har från de orter jag känner till exempel på att personer, som icke alls varit lantbrukare utan betitlats ingenjörer eller sådant, ha köpt mycket stora jordagods. Det första, som dessa jordägare gjort, har varit att säga upp sina torpare och föreskriva nya torparekontrakt, vilka ingen människa kunnat gå in på. På det viset finnes det stora gods här uppe i trakter, t. o. m. belägna efter stora landsvägar, med 10, 15, ja, ända till 20 torp, vilka för endast 15 år sedan voro bebodda av familjer, som suttit där decennier igenom, men vilka torp nu äro fullkomligt ödelagda. Det är icke nog med att jorden är fullbeväxt med ogräs och buskar, utan byggnaderna ha så småningom ruttnat ned, taken ha ramlat ned genom väggarna, och det är knappt mer än mullhögar kvar av byggnaderna till torpen.

Det synes mig, som om det skulle finnas anledning att här ingripa ju förr dess hellre, ty får denna avfolkning fortsätta på detta vis, är det icke bara de gårdar, på vilka avfolkningen direkt äger rum, som bliva lidande, utan hela Sveriges jordbruk kommer slutligen att stå inför faran att vara utan arbetskraft. Man har många gånger klagat över att arbetskraften vid lantbruket är dyr, att det icke lönar sig att driva lantbruk, men dyrast blir det att driva lantbruk den dag, då ingen arbetskraft alls står till buds för jordbrukets bedrivande. Det är denna fara, som för mig reser sig allt större och större och som gjort att jag, trots det jag vet, att frågan ligger under utredning, ändå velat fästa riksdagens uppmärksamhet på saken.

Det är dessutom, synes det mig, icke bara ett jordbruksintresse, att denna fråga blir föremål för uppmärksamhet. Jag tror, att det är i högsta grad ett statsintresse. I de provinser, där jag bäst känner till förhållandena, finnes det mycket stora skogsområden, som omsluta våra jämförelsevis små åkrar och ängar, och skogsmarkerna äro i mycket stor utsträckning ödelagda eller i alla händelser i det läge, att de böra underkastas arbete för att kunna lämna tillfredsställande avkastning, och det är tänkbart, att det skulle finnas några, som kunde utföra detta arbete, om icke just besittningshavarna av torpen, vilka i allmänhet äro förlagda och spridda ut i periferien av egendomarna och för övrigt i många fall ligga långt inne i skogarna. Om dessa torp bliva fullständigt avfolkade, föreställer jag mig, att det är lätt, att inse för vem som helst, att det ekonomiska instrument, nationalekonomiskt sett, som våra skogar utgöra, aldrig kunna utnyttjas på det fördelaktiga sätt, som skulle varit fallet, om dessa torp fortfarande vore bebodda av en så duktig och plikttrogen arbetsklass, som torparklassen över huvud ändå varit och är.

Det är dessa synpunkter, som för mig utgjort ett avgörande moment, då jag väckt min motion. Men dessutom har jag gjort det därför, att jag tror, att det icke är så synnerligen många, som beakta, vilken ställning dessa tusentals torpare intaga som medlemmar i samhället. Dessa torpare äro, som jag nyss nämnde, bosatta i de mest avlägsna delarna av landet, i trakter, där de ha den längsta

Ang. skydd i vissa avseenden för torpare och mindre arrendatorer. (Forts.)

vägen till skolan för sina barn, där de i allmänhet ha den längsta vägen till kyrkan, den längsta vägen till läkare. De ha i många fall knappast körbar väg sommartiden till sina lägenheter. Det synes mig, som om denna grupp, som jag tror man kan uppskatta till femtio à sextio tusen, är så nödvändig för Sveriges jordbruk och Sveriges ekonomiska framtid, att det icke går för sig att låta det bara gå vind för våg i detta avseende och låta jobbare och liknande avfolka det ena godset efter det andra, med påföljd kanske att hela landets jordbruk på det viset en dag kan stå så gott som fullständigt utan arbetskraft. Jag försäkrar, att dessa människor ingenting hellre önska än att fortfarande få bo kvar på sina torp, bruka dem och under drägliga förhållanden fullgöra sitt arrende, men då kontrakten bli så avfattade, att de icke ha någon möjlighet att reda sig, blir resultatet, att man följer de grupper, jag nyss omnämnde, till industrien och vänder landsbygdens i och för sig många behag ryggen samt hamnar i storstäderna och i fabrikerna.

Jag vill hoppas, att den regering, som helt nyligen kommit till makten här i landet, beaktar icke minst dessa stora spörsmål, och jag skulle uttala den förhoppningen om att man gör vad som är möjligt för att inkomma till riksdagen under år 1921 med förslag till några åtgärder, genom vilka man kunde avvärja åtminstone de största farorna för landets avfolkning på grund av de hårda villkor, som gälla för denna klass av torpare. Denna fråga är mycket stor och betydelsefull, men jag skall icke i denna sena timme taga kammarens tid längre i anspråk, utan jag vill endast än en gång uttala den förväntan, att både regeringen och riksdagen behjärta detta stora och för landets framtid och särskilt för jordbruket viktiga spörsmål, så att några åtgärder i tid bli vidtagna för att möjliggöra, att man kan behålla den del av arbetskraften på landsbygden, som där ännu finnes att tillgå.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Häruti instämde herrar *Bengtsson* i Norup och *Andersson* i Prästbol.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som den senaste ärade talaren har motionerat i och som han nu ingående yttrat sig om, är i hela sin vidd redan för över ett år sedan remitterad till förberedande utredning av jordkommissionen, som har att inkomma med förslag i densamma. När nu den ärade talaren så starkt underströk allt, som ägde sammanhang med frågan, förvånade det mig ändå, att han icke själv kom fram med något positivt i sitt anförande. Ty allt vad talaren här uppräknade var känt förut, och det var just på grund av vad som nämnts som frågan på sin tid förlades under jordkommissionens bearbetande. I denna kommission sitter bl. a. en representant för lantbruksarbetarna med speciell uppgift att deltaga i den del av kommissionens verksamhet, som berör dessa. Det förefaller mig därför något egendomligt, att den ärade motionären skulle för ett ögonblick tro, att saken icke är upptagen till allvarligt bearbetande.

Ang. skydd i vissa avseenden för torpare och mindre arrendatorer. (Forts.)

Att finna den trollformel, som genast kan läggas fram för att förbättra ifrågavarande förhållanden, låter sig emellertid icke göra. Jag kan dock redan nu säga den ärade talaren, att så vitt ingenting kommer i vägen, som jag icke känner till, kommer en proposition att föreläggas redan innevarande års riksdag rörande prolongering av arrendekontrakt för just torpare och mindre arrendatorer t. o. m. den 1 januari 1925. Då har man vunnit åtminstone det, att man hinner på ett erforderligt sätt diskutera och genomarbeta frågan. Ty att nu kasta fram ett mindre väl genomtänkt förslag eller att överhuvud taga ett förslag, som icke ingriper i frågans alla detaljer, det vore helt säkert meningslöst. Det har också synts mig något egendomligt, att man från den sidan, som den ärade talaren representerar, icke gärna velat höra talas om arbetarna och arbetsmöjligheterna på landsbygden, utan, förr åtminstone, velat slå på den strängen, att torpen skulle göras till rena penningarrenden och skiljas från de gårdar eller hemman, som torpen ursprungligen tillhörde.

Det har varit rätt allvarliga överläggningar i jordkommissionen om dessa saker, och det var icke minst med hänsyn till dem, som jag, när vi för några dagar sedan behandlade ensittarelagen, varnade mot att man genom att bestämma en så kort arrendetid för lösningsrätten, skulle ge sig in på ett spörsmål, som icke vore tillräckligt utrett. Det vill jag emellertid säga, att från jordkommissionens sida, åtminstone såsom den för närvarande är sammansatt, skall allt komma att göras för att tränga in i frågan så mycket som möjligt och, om härtill finnes några utsikter, även framlägga de förslag till förbättringar på detta område, som vi efter vederbörlig utredning kunna känna oss förvissade om verkligen skola göra nytta.

Jag vill också tillägga, att det står alldeles klart för oss, att just detta problem om landsbygdens avfolkning, som vi i jordkommissionen sysselsatt oss så mycket med, är av allra största vikt, och vi ha också funderat mycket över, huru vi skulle kunna på ett praktiskt sätt åstadkomma några motvikter mot denna avfolkning. Jag kan också försäkra talaren om, att vi, som sitta i kommissionen, äro alla lika intresserade för det problemets lösning som den ärade motionären själv.

Herr Edbom: Herr talman! Då jag förstod, att motionären kommit fram med sin motion för att göra jordkommissionen uppmärksam på vissa omständigheter, som beröra denna fråga, skall även jag begagna tillfället att erinra om ett förhållande, som råder i de trakter, som jag representerar.

I min valkrets finnes ett industribolag, där, om jag icke misstager mig, herr Lindman är mycket stor intressent, och detta bolag upplåter vissa jordlotter till personer däruppe. För dessa jordlotter betalas först en kontant ersättning, som jag icke vill påstå motsvarar värdet av den avkastning dessa jordlotter lämna, men dessutom få dessa arrendatorer förbinda sig att åt bolaget kola vissa stigar kol, nämligen 100 à 120 stigar för varje år. Priset på detta arbete be-

Ang. skydd i vissa avseenden för torpare och mindre arrendatorer. (Forts.)

stämmes årligen av jordägaren och plägar i regel sättas till 2 à 3 kronor per stig lägre än det pris, som gäller i öppna arbetsmarknaden. Om det då inträffar sådana vintrar, som äro mycket otjänliga för arbetets utförande, så händer det ofta, att dessa arrendatorer icke kunna fullgöra dessa prestationer, som bolaget ålagt dem i arrendekontraktet. Följden blir, att bolaget får skaffa sig annan arbetskraft, vilken bolaget måste betala mycket högre, än som stipulerats i arrendekontraktet. Denna mellanavgift få då dessa arrendatorer betala till bolaget, vilket kan bli ruinerande för många av dem, medan jordägaren är fullständigt skyddad genom kontraktets bestämmelser.

Detta är ju ett förhållande, som icke kan få fortfara, och därför har jag, trots att jag tänkt göra mig påmint på annat sätt hos jordkommissionen, velat begagna detta tillfälle att framföra dessa synpunkter för att av jordkommissionen tagas i vederbörligt beaktande.

Herr Sjöblom: Ja, herr talman, jag erkänner, att det har fordrats en viss djärvhet av mig att, ehuru medveten om att jordkommissionen existerar, väcka en sådan motion som denna, men det förslag till förlängda arrendekontrakt, som jordkommisionen nu kommit med, förelåg icke, när jag framlade min motion. Men även om så varit, är det icke alls säkert, att jag varit tillfredsställd med det förslaget. Ty jag vill ännu en gång säga: Tror herr Olsson i Kullenbergstorp, att det är nog med att förlänga arrendekontrakt av den beskaffenhet, som omtalas i min motion, för att torpareklassen skall känna sig tillfreds? Ånej, så lätt är icke denna fråga avfärdad; och jag tror icke heller att kommissionen avser att taga så lätt på denna fråga, utan den kommer nog fram med andra förslag.

Herr Olsson i Kullenbergstorp sade vidare, att på den sidan, som motionären tillhör, strävar man efter att skilja torpen från gårdarna, och det är nog icke utan, att det finnes en tendens i denna riktning. Det har nämligen visat sig, att det på en stor del av gårdarna aldrig kan skapas sådana förhållanden, att man kan ha förhoppningar om att torpen i fortsättningen skola bli bebyggda, om torpen skulle som hittills läggas under jordägaren. Där förhållandena äro sådana, anser jag det viktigare, att torpen fortfarande bli bebodda, även om de skulle bli frigjorda från jordägarna, än att jordägarna skola ha rätt att avfolka torpen och låta dem falla ned.

Det är dock en nationalekonomisk fråga, som icke endast berör jordägaren, om man avfolkar ett torp, som varit bebott i århundraden, under det att riksdagen och staten skall anslå stora summor för att skapa nya liknande lägenheter på landet för att få folk ditut.

Nu lovade emellertid herr Olsson i Kullenbergstorp, att allt skulle göras, och jag är honom tacksam för det löftet. Om allt vad göras kan blir gjort för att behålla denna stora del av lantarbetarna kvar ute på landsbygden, så tror jag också, att de skola bli kvar, men det går icke bara med att säga, att de skola leva under samma förhållanden som nu, utan deras ställning måste väsentligt förbättras, så

att deras levnadsomständigheter bli åtminstone någorlunda i överensstämmelse med de krav, som varje svensk medborgare kan ställa på livet år 1920. Det går icke an att bara drömma om, att det en gång funnits en tid, då ett dylikt tillstånd kunde gå för sig, utan vi måste tänka på den tid, som är, och kanske ännu mera på den tid, som kommer, då vi skola söka lösa denna fråga. Det stora intresse för denna fråga, som, enligt vad herr Olsson i Kullenbergstorp uppgivit, finnes i jordkommissionen, och som jag även är förvissad om råder där, är för mig en borgen att alla sidor av denna viktiga fråga skola komma under behandling i kommissionen, men det vore glädjande för mig och många med mig, om det icke dröjde till 1924, innan något mera omfattande förslag än det som framlagts i år kommer fram, ty det förslaget kommer icke att bota revorna så synnerligen mycket; därtill behöves nog något annat än förlängda arrendekontrakt. Jag är dock mycket tacksam för de löften och det stora intresse, som herr Olsson i Kullenbergstorp gjort och uttalat, ty, om det verkligen ligger allvar bakom detta, så finnes det också goda förhoppningar att i en snar framtid få denna fråga löst på ett tillfredsställande sätt.

Ang. skydd i vissa avseenden för torpare och mindre arrendatorer. (Forts.)

Jag har nu i min motion pekat på någon utväg, som kunde vara tänkbar, men man anser sig ännu icke vara färdig med att anvisa den rätta och effektiva vägen, emedan man icke fått tillfälle att rådgöra i frågan tillsammans med de sakkunniga. Så mycket vill jag emellertid för min personliga del säga, att jag finner det bättre, om torpen äro bebodda, även om de skulle frigöras genom en tvångsavlösning från egendomarna, än om de skola ligga under egendomarna och avfolkas och falla ned, ty det kan tänkas många fall här i landet, då ett av de två är nödvändigt.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Om den senaste ärade talaren hade åhört, vad jag först yttrade, tror jag, att en del av vad han nu yttrade, icke hade framkommit. Jag uttalade nämligen, att skälet, varför jordkommissionen redan ingått till Kungl. Maj:t med förslag om prolongering av kontrakten, var, att man skulle ha möjlighet att vidare utarbeta de förslag, som skulle utgöra själva botemedlet. Men det är jag lika övertygad om som den senaste ärade talaren, att, om torpen och torparna försvinna, tjänar det icke mycket till att fundera ut, vad man rätteligen skulle använda för botemedel, och jag tror också, att i närvarande stund är det första, som behöver göras, att se till att icke torpen direkt försvinna.

Åtminstone i det förslag, som vi utarbetat, ingår det som ett villkor, att torpare och jordägare kunna påkalla skiljedom i arrendeavtalet, och då lär väl det fel vara avhjälpt, som herr Sjöblom framhöll, nämligen de olämpliga kontrakten och deras bestämmelser. Men jag vill också ännu en gång för herr Sjöblom framhålla, att han själv icke det minsta visat något positivt, som borde göras. All denna kritik ha vi hört från så många håll, men något positivt förslag är icke så lätt att få fram. Jag tycker verkligen, att herr Sjöblom med den erfarenhet, han har genom sitt arbete i kommittéer och dylikt, borde ha kunnat förstå, att man icke kan lösa jordproblemet för hela vårt

Ang. skydd i vissa avseenden för torpare och mindre arrendatorer. (Forts.)

land, problemen om tvångsavlösning eller förbättrade arrendekontrakt och villkoren däri, i en handvändning. Detta fordrar en liten smula tid, men jag står för vad jag sagt, att god vilja att göra det vi anse vara det bästa möjliga på detta område, saknas sannerligen icke inom jordkommissionen.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Herr statsrådet *Svensson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner och skrivelse:

nr 334, angående partiell löneförbättring för häradshövdingarna m. m.;

nr 344, med förslag till lag om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo;

nr 338, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 17 mom. 7 värnpliktslagen den 17 september 1914;

nr 301, angående användande av fonden för krigsfartygs byggande till täckande av merkostnader för vissa ändringsarbeten å minfartyget Clas Fleming m. m.;

nr 302, angående täckande av merkostnad för anskaffning av bärgningsmateriel för undervattensbåtar;

nr 303, angående provisorisk förhöjning av dagtraktamenten till personal vid marinen vid vissa kommenderingar och förrättningar;

nr 304, angående ytterligare anslag till bestridande av kostnader för expeditioner till finska fastlandet och till Åland;

nr 305, angående pension åt f. d. marinläkaren av 1:a graden i marinläkarkårens reserv C. A. Trana;

nr 333, angående förhöjning av ersättningen till värnpliktig under enskild färd;

nr 243, angående klassificering av postkontoren och telegrafverkets stationer m. m.;

nr 261, angående vissa ändringar i gällande bestämmelser om pensionering av icke ordinarie personal vid statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk;

nr 321, med förslag till kungörelse med särskilda grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

nr 341, med tillkännagivande, att i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln bebådad framställning till riksdagen angående anslag för år 1921 för vissa förberedande åtgärder för genomförandet av allmän sjukförsäkring icke kommer att föreläggas riksdagen;

nr 374, angående överlåtelse å statens järnvägar av viss under arméförvaltningens och marinförvaltningens disposition stående mark vid Notviken;

nr 373, angående anslag för medling i arbetstvister m. m.;

nr 347, angående elektrifiering av statsbanelinjen Stockholm—Göteborg; och

nr 372, angående anläggning av en radiostation för trafik med Nordamerikas Förenta stater.

Nämnda propositioner och skrivelse bordlades på begäran.

§ 3.

Härpå föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 85 med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 4 § 2 mom. i förordningen den 30 maj 1919 om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjestillställningar jämte en inom riksdagen i ämnet väckt motion; och biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 4.

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 11, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1920 fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till lantförsvarsdepartementet.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr Anderson i Råstock, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att detta utlåtande liksom det näst följande måtte föredragas punktvis genom uppläsande av kantrubrikerna, i den mån ingen av kammarens ledamöter annorlunda påyrkar.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9, angående förstärkning av ordinarie anslaget till remontering. *Ang. anslag till remontering.*

I överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t föreslagit under punkten 10 av fjärde huvudtiteln i innevarande års proposition med förslag till tilläggsstat för år 1920 hemställde utskottet, att riksdagen måtte till förstärkning av ordinarie reservationsanslaget till remontering å tilläggsstat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 155,000 kronor.

Ang. anslag till remontering. (Forts.)

Vid punkten var emellertid fogad reservation av herrar *Nilsson* i Kabbarp, *H. M. Bäckström*, *O. U. B. Olsson*, *J. Nilsson* i Malmö, *Anderson* i Råstock, *Waldén*, *Jansson* i Falun, *O. Nilsson* i Örebro och *Andersson* i Prästbol, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande framställning.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag har jämte åtskilliga andra av riksdagens ledamöter tillåtit mig att anföra en reservation mot utskottets betänkande i denna punkt, och jag skall be att få säga några ord till förmån för denna reservation.

Jag förmodar, att herrarna samtliga läst reservationen, och det skulle måhända därför kunna anses tämligen överflödigt att ytterligare belysa frågan, men jag skall göra det på det sättet, att jag skall be att få föredraga, vad departementschefen själv sagt på sidan 39 i propositionen om tilläggsstat till fjärde huvudtiteln. Det heter där sålunda:

»På grund av det stora antalet vakanser i manskapsgraden har det under de senare åren varit förenat med betydande svårigheter att vid de beridna truppförbanden behörigen upprätthålla hästvården och remontdressyren. Särskilt vid kavalleriet med dess stora remontantal hava dessa svårigheter varit mycket framträdande. Då nu antalet vakanser i stället för att minskas tvärt om på sista tiden ytterligare ökats, synes det mig i hög grad betänkligt att utan hänsyn härtill allt fortfarande söka hålla stamhästantalet uppe vid det enligt härordningen bestämda. Fastmera synes man böra söka ordna så, att hästantalet vid truppförbanden icke hålles högre än att detsamma kan räkna fullgod skötsel och att framför allt icke flera remonter anskaffas än som utan allt för stort intrång på de egentliga övningarnas bedrivande kunna dresseras. Jag anser därför, att det antal ersättningsremonter, som under innevarande år är avsett att inköpas, bör ytterligare minskas med i runt tal 200. Huru denna minskning bör på de olika truppslagen fördelas, torde icke nu kunna avgöras utan bör givetvis framdeles bliva föremål för en närmare utredning.» Ser man nu efter, huru det förhåller sig med denna sak i dess helhet, har huvudskälet för reservanternas yrkande blivit belyst i den korta motivering, som åtföljer reservationen, där man påpekat, att det vore lika lämpligt för ändamålet att icke tillämpa den omfattande kassation av stamhästar vid artilleriet, som är förutsatt i den kungl. propositionen, utan endast bibehålla det gamla procenttalet, då man icke för att hålla antalet vid makt, skulle behöva anlita tilläggsstaten i detta avseende utan skulle kunna hålla sig inom den ram, det ordinarie anslaget för året anger. Under sådana förhållanden och då 155,000 kronor detta år med dess hårt ansträngda budget måste anses vara en ganska avsevärd summa, har jag och mina medreservanter ansett, att vi mycket väl skulle kunna spara in det, i synnerhet

som man därigenom ytterligare strukit under, vad departementschefen anfört i det utlåtande, jag tillät mig citera.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Ang. anslag till remontering. (Forts.)

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman! Det är ju ganska tacksamt att, som den föregående ärade talaren resonera som så, att hellre än att man, som försvarsrevisionen föreslagit, skulle kassera ytterligare 10 % av stamhästarne kunde man ytterligare minska remonteringen. Från denna utgångspunkt kommer han fram till det resultatet, att han vill slopa dessa 155,000 kronor, som begärts på tilläggsstaten. Nu tror jag emellertid icke, att denna sak får ses endast ifrån synpunkten, huruvida det skulle vara ekonomiskt fördelaktigt för staten att minska kassationen och behålla de äldre hästarna i stället för att inköpa ersättningsremonter, ty här finnes ju en part till, nämligen hästuppfödarna, till vilka man också måste taga en viss hänsyn.

Tidigare har staten på allt sätt sökt uppmuntra den ädla hästaveln, och detta med allt skäl, ty den har sannerligen icke alls varit någon lukrativ affär för hästuppfödarna. Till följd av statsmakternas beslut har remonteringskommissionen uttagit remonter, passande till avelsston, vilka överlämnats till hästuppfödarna på femårig avbetalning. Villkoret därvid var, att hästuppfödarna förbundo sig att under ett visst antal år använda dessa ston för varmblodig avel. Då staten är den enda avnämaren av dessa remonter och dessa inköpas vid 3 års ålder, komma remontuppfödarna i en ganska svår belägenhet, då nu staten med ens klipper av mer än hälften av de uppköp, den tidigare gjort, och på vilka uppköp uppfödningen baserats. Det är klart, att dessa uppfödare komma att åsamkas betydande förluster, och säkert är, att, går man för hårdhänt till väga, torde det icke dröja länge, förrän uppfödarna nedlägga denna verksamhetsgren.

Nu är det självklart att, om man över huvud taget skall ha en arméorganisation låt vara mindre omfattande, än man nu har, torde hästar vara absolut nödvändiga för densamma och följaktligen remonter behövas även för framtiden. Om man nu kan gå till väga på det sättet, att man bringar ned stamhästantalet genom att kassera de äldre hästarna efter hand och låta bli att inköpa nya, kommer man — det är jag säker på — därigenom senare i det predikamentet, att inga hästar finnas att få även för den mindre omfattande remontering, som kan bli nödvändig för den framtida organisationen. Jag tror, det blir en dålig besparing, att nödgas göra som danskarna, vilka icke kunna anskaffa det behövliga antalet remonter inom sitt eget land utan måste inköpa det utifrån, förr ifrån Tyskland, under de senare åren ifrån Sverige.

Herr Andersons i Råstock resonemang om att bara gå på att minska remonteringen, skulle ha varit berättigat, i fall han varit absolut säker på att vi för framtiden icke behöva för arméns räkning anskaffa några hästar. Men jag undrar, om han kan vara så säker på att vi icke framdeles komma att behöva åtminstone ett visst antal

Ang. anslag till remontering. (Forts.)

remonter årligen. Har man då förstört uppfödningen, torde det icke bli så alldeles lätt att få hästuppfödare att på nytt börja med en avel, som icke varit eller är alltför lukrativ. Därför tror jag, det vore missriktad sparsamhet att nu ytterligare utvidga den av den förra regeringen föreslagna minskningen, ty det är icke nog med att man nu skall taga i anspråk de 240 hästar, som tidigare varit avsedda för Norrbottens kavallerikår, utan departementschefen har ytterligare minskat remonteringen med 200 hästar. Det blir således en minskning på 440 hästar.

Nu skulle enligt detta förslag remonteringen ytterligare minskas med ett sjuttiotal, och visserligen kan man handla efter det gamla ordspråket: »Tål du det, så tål du det», men jag anser icke, klokt vara, att gå till väga på det sättet, ty hästuppfödarna torde ha ett visst anspråk på att någon hänsyn tages till deras intressen. Statsmakterna ha faktiskt tidigare på allt sätt uppmuntrat remontaveln och därför anser jag, att man åtminstone bör successivt avveckla remonteringen och icke med ens klippa av den alltför skarpt.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr Hammarskjöld: Herr talman, mina herrar! När det gäller anskaffning av materiel till armén, har kontinuerlig anskaffning i allmänhet visat sig fördelaktig så att man skaffar ungefär lika mycket materiel det ena året som det andra. Men härvid ställa sig förhållandena dock ganska skiljaktiga vid olika slag av materiel. Är det t. ex. fråga om munderings- och utrustningspersedlar, kan det icke möta något avgörande hinder, att t. ex. det ena året skaffa munderingar för 10,000 man och nästa år för 20,000. Under vanlig tillgång på materialier kan arméförvaltningen nog gå i land med dylika ändringar, om den får erforderlig tid. Och när sedan materielen kommer till truppförbanden, kunna dessa nog också reda upp förhållandena. Ty munderingsmaterielen tages inte genast i bruk vid trupperna utan går först in i den s. k. krigs- eller mobiliseringsreserven för att först efter ett eller annat tiotal år utdelas till användning vid de särskilda underavdelningarna. Och det kan naturligtvis i framtiden icke vara av någon avgörande betydelse, om ett antal munderingar äro tillverkade det ena eller det andra året, t. ex. år 1920, år 1921 eller år 1922.

Går man till en annan grupp materiel, vapen och ammunition, ställa sig förhållandena i huvdsak lika som ifråga om munderingarna, ehuru man, då det såsom i detta fall gäller en specialtillverkning, alltid i viss mån blir bunden av tillgången på arbetsmaskiner och yrkesutbildad personal.

Men vida allvarligare och svårare ställa sig förhållandena beträffande hästmaterielen. Det är nämligen icke färdigdresserade hästar, som lämnas till truppförbanden utan oridna remonter, vilka måste dresseras under omkring tvenne år, innan de bliva fullt dugliga till krigsbruk. Särskilt med hänsyn till den nuvarande ringa manskapstillgången kan man inte ordna utdeladet av remonter, hur man be-

hagar. Det ordinarie antalet remonter är nu omkring 1,000 per år. Man kan därför icke under några år köpa 500 remonter om året för att sedan under de följande åren köpa 1,500 om året. Ty det går visserligen mycket bra för trupperna att ordna hästdressyren så länge de erhålla minskat antal remonter men i stället så mycket sämre de år, då de skulle få det ökade antalet.

Ang. anslag till remontering. (Forts.)

Men härtill kommer även en annan omständighet, som måste beaktas, nämligen remontuppfödningen. Remontuppfödningen tar en tid av omkring 4 år. Det antal remonter, som finns i år, blev i stort sett bestämd redan år 1916. Och det antal remonter som kommer att finnas nästa år, bestämdes år 1917. Det beslut, som i dag fattas, kan icke nämnvärt inverka på tillgången av remonter inom landet förrän tidigast år 1924. Därför kan man nu icke utan vidare besluta, att redan i år väsentligt öka antalet remonter, emedan hela antalet i så fall icke kunde anskaffas inom riket. Och tvärtom, om man nu minskar remonter med flera hundra, måste ett avsevärt överskott å remonter uppstå. Och då staten är, om också icke den enda så dock den förnämsta avnämaren av remonter, skulle en dylik åtgärd säkerligen bliva mycket kännbar för remontuppfödarna, samt, om den upprepades komma att helt och hållet förstöra remontuppfödningen inom landet. Om man i något fall bör bibehålla kontinuiteten ifråga om anskaffningen, gäller detta framför allt beträffande remonteringen.

Det enda verkligt bärande skälet för att nu minska antalet remonter vore också om man hade ett beslut eller åtminstone en utredning om att i den blivande härordningen hästantalet skall sättas ned. Visste vi, att hästantalet skall minskas med 1,000, så kunde vi minska antalet remonter med 90, och visste vi, att hästantalet skulle sättas ned med 3,000, så kunde vi minska remontantalet med 270. Nu innebär redan propositionen inställande av anskaffningen av de återstående 259 ökningsremonterna enligt besluten år 1914 och 1915 d. v. s. att minska antalet stamhästar med 259. Vidare bör bemärkas att å remontanskaffningen förra året uppstod ett underskott av 140 remonter. Detta gör tillsammans 399 eller i runt tal 400 hästar. En minskning av hästbeståndet med detta antal har sålunda redan uppstått. De 440 ersättningsremonterna, med vilka årets remontkontigent enligt propositionen skall minskas, motsvara den årliga remonteringen för i det närmaste 5,000 hästar, d. v. s. för halva återstående hästbeståndet. Då ännu ingen sådan utredning som den jag nyss nämnt gjorts, kan det icke vara välbetänkt att på en gång företaga en så stor nedsättning. Men även om vi vore alldeles övertygade om att vi för framtiden skulle kunna sätta ned antalet stamhästar så mycket som med 5,000, skulle det dock icke vara välbetänkt att omedelbart vidtaga en motsvarande minskning av remontantalet, ty eftersom remontuppfödningen tar en tid av fyra år, bör man dröja minst fyra år med en större minskning i remontantalet. Vid 1914 års riksdag beslöts en ökning av antalet stamhästar vid armén, men just av det skäl, som jag nu anfört, ansåg man sig icke kunna sätta upp detta

Ang. anslag till remontering. (Forts.)

antal hästar på en gång, utan fördelade det på tioårsperioden 1915—1924.

På grund av vad jag nu sagt, torde det vara klart, att jag skulle finna en reservation till utskottsbetänkandet naturlig. Men jag får erkänna, att jag blev ganska överraskad, då jag fann, att reservanterna ville gå längre än utskottsmajoriteten. Därvidlag stödja de sig i viss mån på ett yttrande av försvarsrevisionen. Försvarsrevisionens majoritet har som bekant påyrkat att nu i vår 18 % av hästarna vid de beridna truppförbanden skola säljas, nämligen dels de 9 % hästar, som skola kasseras i höst, och dels de 9 %, vilka skola kasseras under nästa år. Detta skulle sålunda innebära, att vid de beridna truppförbanden innevarande sommar skulle finnas 18 % hästar mindre än enligt stat och från hösten 1920 till hösten 1921, 9 % hästar mindre än enligt stat. Under den förra av dessa perioder tjänstgör 1919 års klass, om vilken antagligen i dag kommer en proposition angående inskränkning i övningstiden. Under den senare perioden, från hösten 1920 till hösten 1921, tjänstgör 1920 års klass, om vilken det ställts i utsikt, att proposition med motsvarande innehåll skall komma senare under riksdagen. Den remontering, som det här är fråga om, berör emellertid för truppförbandens del icke någondera av dessa tidsperioder. Det gäller här de remonter, som skola köpas i år, men dessa gå som bekant inte direkt till truppförbanden utan till remontdepåerna och överlämnas till trupperna först hösten 1921, d. v. s. vid en annan tidsperiod än den, om vilken försvarsrevisionen talar, och under vilka en annan årsklass än de nämnda, eller årsklassen 1921, äger att upprätthålla tjänsten. Om denna årsklass har ännu icke något beslut vare sig fattats eller beramats.

För övrigt tror jag, att en minskning av 155.000 kronor ur de synpunkter, reservanterna framhålla, icke kan vara av någon avgörande betydelse. Reservanterna framhålla själva, att detta motsvarar en anskaffning av 70 eller möjligen några och 70 remonter, d. v. s. icke mer än 0,7 % av hela antalet stamhästar vid de egentligen beridna truppslagen, kavalleriet, artilleriet, ingenjörstrupperna och trängen, vid vilka antalet stamhästar i härordningen upptages till 10,240. Taga vi ett exempel här ifrån Stockholm, t. ex. Svea artilleriregemente med 11 batterier och 40 stamhästar enligt stat på varje batteri, d. v. s. sammanlagt 440 hästar, så skulle reservationen för detta regemente motsvara ett minskat remontantal av tre. Nog har jag sökt framhålla, att man bör fara varsamt fram med vår härordning. Men jag tror dock icke, att den är så känslig, att man kan mäta den fördel för hästvården, som skulle uppstå genom att minska hästantalet med tre. Vid kavalleriregementena ställa sig förhållandena något annorlunda. T. ex. vid Livgardet till häst med något mer än 600 stamhästar skulle reservationen minska antalet hästar med fyra fördelade på regementets fem skvadroner. Men detta kan i alla händelser icke tillmätas någon betydelse gentemot de synpunkter, som jag sökt framhålla angående önskvärdheten av kontinuitet i remontanskaffningen.

I den situation, som nu föreligger, när jag har att välja mellan

utskottets förslag och reservationen, så anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. anslag till remontering. (Forts.)

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman, mina herrar! Den något originella motivering, som min ärade närmaste bänkkamrat anförde för sitt yrkande om bifall till reservationen, då han för denna sin ståndpunkt åberopade det yttrande, som jag i egenskap av departementschef har haft till statsrådsprotokollet, var för mig en given anledning att vid denna punkt taga till orda. Jag bara beklagar, att min ärade bänkkamrat inte fortsatte med mitt yttrande. I fortsättningen av yttrandet heter det nämligen på följande sätt: »I enlighet med vad sålunda anförts torde antalet ersättningsremonter för innevarande år böra begränsas till 542.» Men det var nog så, att denna konklusion, som var dragen av det yttrande, jag avgivit till statsrådsprotokollet, den passade inte min ärade bänkkamrat, och därför drog han visserligen premisserna delvis, men konklusionen ville han inte ta. Jag ansåg, när jag gjorde detta uttalande till statsrådsprotokollet, att jag skulle stå för både yttrandet och konklusionen, och det gör jag fortfarande.

När jag såsom departementschef skulle taga ställning till detta spörsmål, så hade jag att beakta en framställning, som arméförvaltningen hade gjort, en framställning, uti vilken arméförvaltningen begärde på tilläggsstat ett belopp av ej mindre än 1,952,300 kronor. Jag ber att först och främst få meddela, att när jag genom de åtgärder, som reservanten, min ärade bänkkamrat, delvis har anfört, nedbringade antalet remonter till 542, detta skedde efter mycket ingående och noggranna överväganden inom statsrådsberedningen. Alla mina kolleger inom statsrådet voro också eniga med mig rörande såväl denna punkt som övriga punkter, som finnas upptagna å tilläggsstaten. Jag var fullt beredd att här i kammaren och även i medkammaren få en skarp kritik mot mig för den åtgärd, jag hade vidtagit, och det i full överensstämmelse med den kritik, som den föregående ärade talaren riktade mot de ifrågasatta åtgärderna. Gentemot den av honom framförda kritiken anser jag mig med all rätt kunna hänvisa till vad jag har anfört i mitt yttrande till statsrådsprotokollet, men jag bestrider, att någon kan få göra bruk av detta mitt yttrande till statsrådsprotokollet för åtgärder, som gå längre än till den slutsats, dit jag har kommit.

Det antal hästar, som arméförvaltningen ansåg skulle anskaffas innevarande år, uppgår till 1,189, däri inbegripet ett antal av 30, som eventuellt skulle inlösas från officerare, som nu äro beridna på egna tjänstehästar, en inlösning som man emellertid ej vet, om den kommer att äga rum eller icke. Med den erfarenhet jag haft under de senaste åren angående denna sak har jag kommit till uppfattningen, att det antal hästar, som på sådant sätt erbjudas av officerare till fastställt pris, är så ringa, att man a priori kan förutsätta, att om det också erbjudes några hästar, så blir antalet för visso icke 30, som har beräknats. Om jag emellertid beräknar dessa som effektiva, lig-

Ang. anslag till remontering. (Forts.)

ger saken så, att med de åtgärder jag i propositionen föreslagit, man skulle för att tillgodose hästrekryteringen taga i anspråk 240 hästar från den ännu icke uppsatta Norrbottens kavallerikår. Därjämte har jag strukit 200 ersättningsremonter, 37 ökningsremonter samt 140 remonter som fattades för förlidet år och på vilka nu gjorts anspråk. Det blir summa 617 flera hästar som arméförvaltningen begärt utöver vad jag föreslagit.

Om man nu frågar, vad en sådan nedsättning under ett år innebär, så måste jag säga mig, att den faktiskt innebär en minskning av häststyrkan på inemot ett kavalleriregemente. Även om man har den uppfattning, som jag har, att i den framtida härorganisationen, hur den än månde komma att se ut, kavalleriet måste komma att ingå med mindre styrka än det för närvarande har, tror jag, att man får lov att erkänna, att denna minskning på ett år är ganska avsevärd. Ingen lär kunna bestrida detta.

Efter det jag sålunda givit skäl för den ståndpunkt, som jag har intagit i propositionen, skall jag be att med några ord få fästa mig vid vad reservanterna här anföra. Då ber jag först och främst att få taga fasta på, att reservanterna medgiva, att 520 à 530 remonter skulle vara ett lämpligt antal hästar, som borde nyanskaffas. Men, mina herrar, om jag nu med utgångspunkt från den högsta av reservanterna angivna siffran, 530 stannar vid den siffra, som jag drog som en konklusion av det anförande till statsrådsprotokollet, som min bänkkamrat delvis angav, nämligen 542, så torde envar av kammarens ledamöter få medge, att skillnaden ej är synnerligen stor.

Men hur är det då möjligt, att reservanterna kunna tala om siffran 597? Jo, de ha, mina herrar, gjort på det sättet, att de förutom de 542 remonterna medräknat de 30 tjänstehästar, som skulle inlösas, men som ingen människa vet, om de komma att inlösas. Jag är säker på att herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet icke alls kan uppge hur många tjänstehästar eller garantera att ens någon tjänstehäst kommer att erbjudas till inlösen innevarande år. Därom vet man ingenting. Det är ingen, som är tvungen att erbjuda sin tjänstehäst till inlösen. Vidare hava reservanterna medräknat 25 hästar, som enligt tablån över kostnadsberäkningarna antagas komma att störta i depåerna. De hästarna räknas med som befintliga. Det är så långt ifrån att de 25 äro befintliga, att de i och för sig innebära en bortgång från det antal man verkligen här skulle komma att erhålla. På det sättet har man räknat för att komma upp till 597. Jag vill säga, att om jag finner att motiveringen från min bänkkamrats sida var originell, så är detta sätt att räkna ännu originellare. Ty att såsom befintliga räkna sådana remonter av tidigare inköpta, som bortgå, är icke riktigt; de utgöra en förlust, något som har gått bort och som måste täckas, och man får icke en enda häst mer från dessa 25 remonter.

I anledning av vad jag sålunda anfört, kan jag, herr talman, icke finna annat, än att de allra starkaste skäl tala för att bifalla utskottets hemställan, till vilken jag anhåller att få yrka bifall.

Ang. anslag till remonterinj. (Forts.)

Herr Valdén: Herr talman! Det är naturligtvis mycket djärvt att gå upp i en fråga, där så många, som representera den stora sakkunskapen, försvara utskottets ståndpunkt. Till försvar för dessa remonter hava uppträtt herr Jönsson i Revinge — herr Jönsson är själv remontuppfödare förmodar jag, samt ledamot av försvarsrevisionen och första avdelningen — en general och en f. d. krigsminister. Remonterna tyckas redan vara ganska väl inridna, och dessa herrar spränga fram i kammaren på dem i full karriär.

Det huvudsakliga skälet från dem, som försvarat utskottets ståndpunkt, har varit detta, att, ifall ifrågavarande tilläggsanslag avslås, det länder till förlust för hästuppfödarna. Nu är att märka, att det icke gäller mer än 60 eller 70 hästar. Jag kan icke tänka mig, att detta spelar någon väsentlig roll för dessa hästuppfödare. Det är ju huvudsakligen i Skåne, som denna hästuppfödning äger rum. Det är icke de allra minsta lantbrukarna, som idka denna hästuppfödning, utan de mera burgna, eller de i stort fall medelstora, i regeln åtminstone. Kanhända herr Jönsson i Revinge har en annan uppfattning därvidlag, och det kan hända han räknar sig till de små lantbrukarna. Jag betvivlar dock, att han kan räknas till dem. Jag kan sålunda icke finna, att rent humanitära skäl tala för att vi skola taga detta anslag.

Jag tror icke, att herr Hammarskjöld kunnat riktigt övertyga kammaren om — jag hoppas det åtminstone — att det är nödvändigt ur ren militär synpunkt, att ytterligare dessa remonter köpas, när det inte gäller större antal. Det är ju ändå så, att då man från vårt håll kräver, att militärövningarna inom specialvapnen skola inskränkas, man får till svar, att det kunna vi inte göra, ty vi måste ha folk att sköta hästarna. Man har alltså för många hästar. Men kommer man och rekommenderar minskning av hästantalet, så säger man: Det går inte, det är för stor risk för försvaret och föregriper den förstående revisionen av försvaret.

Jag tror ej, att dessa synpunkter kunna vara riktiga, som här läggas på denna fråga från dem, som finna det så viktigt, att vi bevilja detta anslag. Förhållandet är dock, att vi nu kunna spara på tilläggsstaten 155,000 kronor, och när det gäller ett anslag på tilläggsstat, bör man vara mycket försiktig att bevilja det. Man bör i allmänhet söka undvika sådana anslag, och när man här kan göra detta utan att det på något sätt skadar försvaret eller i något avseende föregriper den revision av försvaret, som skall äga rum, kan jag icke se, att kammaren har någon anledning att gå med på anslaget i fråga.

Jag ber att få påpeka, att första kammaren bifallit reservationen, visserligen med endast en rösts majoritet, men den har i alla fall tagit den, och det skulle förefalla bra egndomligt, om andra kammaren i en fråga som denna skulle visa sig vara mera— ja, vad skall jag säga — slösaktig, än första kammaren, som dock, när det gäller försvarsanslagen, hittills visat sig vara rätt så generös.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Ang. anslag till remontering. (Forts.)

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Hansson: Herr talman! Det förefaller mig, som om denna fråga borde behandlas ur något vidare synpunkter än den, huruvida man kan på tilläggsstaten spara ett visst belopp eller ej. Det är visserligen av allra största betydelse, att statsutgifterna begränsas så starkt som möjligt, men det synes ändå vara ännu starkare skäl, som tala för, att åt denna punkt det verkligen från riksdagens sida ägnas en helt annan uppmärksamhet, än som kanske tidigare kommit den till del.

Det är ju på det sättet, att för att kunna uppehålla organisationen det icke är nödvändigt att hava bara hästar, utan man måste också ha manskap, som skall sköta hästarna, och manskap, som vid sidan av hästskötseln skall få tillfälle till utbildning. Det förefinnes i detta fall en mycket svårartad disproportion mellan å ena sidan hästbeståndet och å andra sidan manskapstillgången, beroende förnämligast på de stora vakanserna i det fasta manskapet.

I ett yttrande, som inspektören för kavalleriet avgav den 6 december i fjol med anledning av vissa frågor, som framställts av försvarsrevisionen, heter det bl. a.: »Vid de ogynnsammast lottade regementena, särskilt Norrlands dragonregemente, kunde hästvården för närvarande ingalunda så bedrivas, som vore önskligt med hänsyn till hästmaterielens vidmakthållande». Här har sålunda påpekats, att åtminstone vid ett regemente hästtillgången redan är så stor i förhållande till manskapstillgången, att det hästmaterial, som man har, icke kan på tillbörligt sätt skötas.

I ett senare avgivet yttrande säger inspektören för kavalleriet: »Det är tydligt, att vid de truppförband, där antalet hästar per man överstiger tre, upphör all utbildning utöver hästvården. Med förhållanden, sådana som de i tabellen ovan vid flera förband angivna, skulle hästmaterielens krigsduglighet inom kort störas.» Den tabell, vartill inspektören för kavalleriet här hänvisar, är en tabell, uppgjord under den förutsättning, att man skulle minska den värnpliktiga styrkan till halva antalet genom den andra halvans hemförlovning. Men han har dessförinnan anfört även en annan tabell, som visar det *nuvarande* läget. Om man går till denna tabell, skall man finna, att vid två kavalleriregementen är redan hästbeståndet i förhållande till manskapstillgången sådant, att varje man har mer än tre hästar att sköta. Där har sålunda inträtt det förhållandet, då enligt kavalleriinspektörens mening all utbildning utöver hästvården upphör. Vidare finner man, att fem andra förband ha över två hästar per man, och det går upp ända till 2,7. Endast tre förband ha mindre än två hästar per man. Man kan sålunda konstatera, att redan nu är det i hög grad omöjligt att bedriva rationell utbildning av manskapet på grund därav, att man har ett för stort hästbestånd.

Går man till den andra tabellen, den som avser läget, för den händelse en inskränkning i de värnpliktiges utbildningstid skulle ske, så skall man finna, att där naturligt nog siffrorna bliva ännu mera oroväckande. Man får då exempelvis vid ett regemente ända upp till sex hästar per man, vid ett annat 5,9, vid andra förband 4,2, 4,1, 3,9,

Ang. anslag till remontering. (Forts.)

3,7, 3,0 och endast vid tre förband kommer man under den ödesdigra siffran tre, och där har man 2,7, 2,6 och 2,4 hästar per man.

Därest avsikten, som jag tror, är, att man skall genomföra riksdagens uttalade önskan om en förkortning av övningstiden även för de värnpliktiga vid specialvapnen, så medför detta således, därest icke förändringar inträda i hästbeståndet, enligt sakkunnigt uttalande, att man icke vid kavalleriregementena kan bedriva utbildning av manskapet. För undvikande av missförstånd vill jag emellertid tillägga, att inspektören för kavalleriet uppenbarligen då med utbildning icke har åsyftat den ridning av hästen, som enligt mitt förmenande också måste räknas till mannens utbildning. Men under alla förhållanden har man där konstaterat, att genom manskapsvakanserna och genom att inga åtgärder tidigare vidtagits för att bringa ned hästbeståndet, har man uppnått ett tillstånd, där manskapets utbildning äventyras tack vare ett för stort hästbestånd.

Under sådana förhållanden måste det tagas under övervägande, vilka åtgärder, som måste vidtagas. Det svaras då från visst håll, att den närmast till hands liggande åtgärden är att öka manskapstillgången, framför allt att vidtaga åtgärder, så att vakanserna i det fasta manskapet kunna fyllas. Resonemanget är naturligtvis riktigt. Det lider bara av den bristen, att det bygger på en förutsättning, som jag tror blir mycket svår att uppnå. Jag tror, att man får icke för närvarande göra sig alltför stora illusioner om möjligheten att fylla vakanserna i det fasta manskapet. Jag tror, att man måste räkna med den saken såsom ett faktum och att man alltså måste tillse, huruvida icke på annat sätt kan åvägabringas bättre proportion mellan hästantalet och manskapstillgången.

Försvarsrevisionen har då i sitt yttrande om övningstiden för 1919 års klass anvisat *en* utväg. Försvarsrevisionen föreslår, dels att den årliga kassation, som nu äger rum på hösten, skall framflyttas till våren, och dels, att kassationsprocenten, som nu är 9, skall ökas till 18 för kavalleriet och artilleriet. Därigenom skulle sålunda en reduktion av hästbeståndet kunna göras. I de yttranden av militärmyndigheterna, som med anledning av försvarsrevisionens förslag avgivts, göras mycket starka invändningar mot detta förslag. För egen del har jag inom försvarsrevisionen biträtt förslaget, men jag har gjort det under en stark känsla av att vi befunno oss i ett tvångsläge och att icke, särskilt ur ekonomisk synpunkt, en sådan omfattande utslagning av hästar kan vara att rekommendera, därest andra utvägar skulle kunna finnas. Det är emellertid den ena anvisade utvägen.

Den andra utvägen, som icke träffar omedelbart, men som dock är av icke ringa betydelse, är att minska remonteringen. Det har här anförts från de olika ståndpunkternas förespråkare starka invändningar, den ena mot den andra. Det förefaller mig emellertid, som om utgångspunkten är gemensam, utom för general Hammarskjöld, som accepterar utskottets förslag endast därför, att det enligt hans förmenande är det minst onda man kan i den nuvarande situationen välja. Men för övrigt har ju min företrädare i ämbetet också utgått

Ang. anslag till remontering. (Forts.)

från den synpunkten, att det är nödvändigt att gripa sig an med en minskning av remonteringen. Har man ställt sig på den utgångspunkten, synes det mig bliva i rätt hög grad lämplighetsfrågor, i *vilken utsträckning* man anser sig kunna i detta fall minska.

Men jag ville, när jag tog ordet, endast fästa uppmärksamheten så starkt jag kunde göra på den sidan av saken, att just detta höga hästbestånd kommer att ingripa mycket kraftigt i frågan om ordnandet av övningstiden för specialvapnens värnpliktiga. Jag har redan påpekat, vilka svårigheter, som möta för 1919 års klass. Propositionen om 1919 års klass kan tyvärr icke, som general Hammarskjöld trodde, framläggas i dag. På grund av tryckningsförhållanden kan den framläggas först på måndag. Redan genom den tidsutdräkt, som utredningen tagit, blir den minskning, som kan beredas de värnpliktiga vid specialvapnen, mycket ringa i förhållande till den minskning, som beretts de värnpliktiga vid infanteriet. Men det förefaller mig, som om riksdagen, att döma av den ståndpunkt den intog vid urtiman, är angelägen att kunna bereda dessa värnpliktiga den förkortning, som är möjlig, och man måste under sådana omständigheter räkna med, att för följande årsklasser, där riksdagen befinner sig i ett friare läge, det är riksdagens avsikt att även bereda specialvapnens värnpliktiga en väsentlig nedsättning i övningstiden. Om det är så, som har sagts här i dag, att den minskningen av remonteringen, som nu äger rum, verkar först fram mot 1924 och man tydligen därav drager den slutsatsen, att under sådana förhållanden har minskningen ingen betydelse i och för sig nu omedelbart, så blir givetvis slutsatsen oriktig, om man står på den ståndpunkten, att man skall komma till en kortare övningstid även för specialvapnens värnpliktiga. Då är det naturligtvis nödvändigt att redan nu vid behandlingen av remonteringsfrågan så att säga förbereda möjligheterna att minska övningstiden för kommande årsklasser av de värnpliktiga. Gör man icke det, förbereder man icke på detta vis den nedsättning, som åstundas, så blir naturligtvis förhållandet det, att en gång, när man skall göra denna nedsättning, resa sig återigen för statsmakterna stora svårigheter att realisera de önskningar, som jag tror omfattas av en majoritet inom riksdagen. Det synes mig sålunda vara fullkomligt riktigt, om man redan nu på en punkt som denna tänker några år framåt och icke bara handlar för stunden och säger, att det är tillräckligt, om man gör så och så stor kassation i år. Man bör här så att säga förbereda våra möjligheter att bygga en arméorganisation på en väsentligt mindre övningstid för de värnpliktiga än den, som enligt nu gällande värnpliktslag skall fullgöras.

Därtill kommer, att vilken uppfattning man än kan ha om huru utbildningen skall bedrivas, det icke kan vara någon mening i att uppehålla ett tillstånd, där man inkallar värnpliktiga, som skola under den väsentligaste tiden gå som hästskötare och icke erhålla den utbildning, som varit avsikten att giva dem.

Herr E. A. Nilsson i Örebro: Jag begärde ordet, herr talman, när den ärade talaren från Malmöhuslänsbänken yttrade sig, men

jag finner nu, att jag i stället för att bemöta honom bör taga upp den synpunkt, som var huvudpunkten för herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet. Det var nämligen sambandet mellan remontinköpet och de värnpliktigas utbildning. Herr statsrådet gjorde gällande, att detta remontinköp stod i så intimt samband med övningstiden för de värnpliktiga, tillhörande 1919 års klass, vid specialvapen, att en förkortning av utbildningstiden för dem väsentligt var beroende av den ståndpunkt, som kammaren nu intager till det föreliggande förslaget. Med anledning härav ber jag att få fästa kammarens uppmärksamhet därpå, att icke en av dessa inköpta remonter går från uppfödarna och till truppförbanden — icke *en* av dem — utan de gå samtliga till någon remontdepå. Och skötseln av hästarna vid remontdepåerna ombesörjes icke av värnpliktiga utan av vid remontdepån anställda civila skötare och vårdare. Därav torde kammaren tydligt och klart förstå, att det intima sambandet mellan inköp av remonter och övningstiden för 1919 års klass, det finnes icke. Jag vågar göra det påståendet, i trots av att herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet hävdade en motsatt mening.

Ang. anslag till remontering. (Forts.)

Och jag ber att i sammanhang härmed få fästa uppmärksamheten vid, att antalet remonter vid remontdepåerna har på grund av de mindre anslag, som år efter år ha ställts till Kungl. Maj:ts förfogande för inköp av remonter, minskats. Den minskningen torde kammaren kunna få en föreställning om, då jag meddelar, att remontdepåernas antal i vårt land har varit fyra — Herrevadskloster, Björnö, Utnäslöt och Frösön — men att med anledning av det minskade antalet remonter, som inköpts, det på min föredragning beslutats att indraga en av dessa remontdepåer, så att det för närmaste framtiden endast kommer att finnas tre. Det vittnar ju tydligt om, att antalet remonter vid remontdepåerna, varifrån sedan de olika truppförbanden skola få sin rekrytering av hästar, har minskats undan för undan. Men att sedan säga, att man skall gå ännu hårdare fram än Kungl. Maj:t föreslagit i sin proposition, synes mig icke vara riktigt. Jag har redan visat, att antalet hästar, som reservanterna förutsätta borde kunna inköpas av det antal, som enligt bifall till den kungl. propositionen kan inköpas, är avsevärt mindre än som begärts. Ty den summa, som är avsedd för inköp av tjänstehästar, kommer av skäl, som jag i mitt förra anförande andragit, säkerligen icke att kunna komma till användning. Förlidet år var det avsevärda besparingar just på den delen av anslaget, och säkerligen kommer det att bliva det även innevarande år.

Sedan skall jag till slut endast vända mig med ett enda ord till den ärade talaren på Malmöhuslänsbänken. Han anförde, att det förhållandet att första kammaren tagit reservationen var ett skäl för denna kammare att följa första kammaren. Det där skälet är i verkligheten icke något skäl. Jag vågar bestrida, att andra kammaren är mera slösaktig, om den följer utskottet, än om den följer reservationen. På goda skäl vågar jag göra gällande, att det är en klok och för-

Ang. anslag till remontering. (Forts.)

tänksam sparsamhet att gå sakta och mera successivt tillväga än att på detta område gå mera brådstörtat tillväga. Det är sålunda minst lika stora sannolikheter för att det är första kammaren, som genom att taga reservationen har varit den i verkligheten slösaktige, och det kan hända, att andra kammaren, om den följer utskottet, visar sig vara den mest sparsamme.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Hansson: Jag trodde icke, att jag skulle behöva ingå i polemik med min företrädare i ämbetet. Jag gjorde det icke under mitt första anförande, och jag behöver icke heller nu göra det i annan mån, än att jag nödgas rätta ett missförstånd, som jag knappast kan förstå, huru det har uppkommit. Herr Nilson gjorde gällande, att jag skulle ha sagt, att mellan det remontinköp, som detta anslag avser, och 1919 års klass rådde ett intimt samband. Jag försökte tvärtom göra gällande, att för 1919 års klass betydde detta ingenting, men att man genom de åtgärder, som ju min företrädare själv föreslagit, förbereder möjligheterna att minska övningstiden *för kommande årsklasser.*

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman! Jag vill börja med en anhållan till herr Waldén att han en annan gång, när han diskuterar det här, icke skall blanda in mitt personliga intresse av remontuppfödning, ty själv brukar jag icke, om det t. ex. gäller skollärarnas löner och en skollärare uppträder för högre löner, säga, att han endast talar i egen sak. För min del har jag icke något större personligt intresse av remontuppfödning, och från den synpunkten är det mig fullkomligt egalt, om reservationen eller utskottets förslag bifalles.

Gentemot försvarsministern vill jag bara säga, att det var ju några ganska underliga konklusioner han gjorde i fråga om konsekvenserna av det här beslutet. Han utgick från, att om man nu beslutade i enlighet med reservationen, så skulle det sedermera gå vida lättare att besluta eventuella inskränkningar av övningarna för specialvapnens värnpliktiga, än om man bifölle utskottets förslag. Jag kan aldrig tänka mig, att dessa 70 remonter, det här gäller och som ju skola gå till depåerna, där de stanna i ett och ett halvt år, ha det minsta att betyda i det fallet. Och för övrigt ha ju reservanterna, som av herr Nilson påpekats, gjort ett räknefel, som gör, att det i själva verket endast skiljer på tolv hästar eller icke ens två per kavalleriregemente.

För övrigt gör herr krigsministern gällande, att det är orimligt, att man har så många hästar per kavalleriregemente, då man på den grund icke kan giva manskapet den övning, som de skulle kunna få, därest icke detta stora antal hästar funnes, med vilkas skötsel manskapet skall besväras. Jag har svårt att förstå den synpunkten alldenstund det är fråga om kavalleriet och detta måste vara beridet och stamhästantalet måste vara fullt icke bara för freds- utan även för krigstjänstgöring. Om man nu komme i det läget, att manskaps-

styrkan blir fulltalig — det kan ju tänkas genom åtgärder vidtagna från statsmakternas sida, och man under tiden har minskat hästantalet, då får man väl gå den motsatta vägen och minska manskapet, därför att det icke finnes tillräckligt med hästar. Och på det sättet avskaffas kavalleriet hastigt och lustigt. Men vi ha ju ännu icke beslutat detta avskaffande, utan det är föremål för utredning av försvarsrevisionen. Och jag tycker, att man beträffande den ytterligare minskning av remonteringen, som här är föreslagen, åtminstone skulle kunna avvakta det resultat, till vilket försvarsrevisionen kommer med hänsyn till den kavalleristyrka, denna försvarsrevision kan komma att föreslå i sitt slutliga härordningsförslag. Ty så snart fastslaget blivit, att så och så många skvadroner skola vi ha och så och så många hästar per skvadron, så får man väl sörja för att man får en manskapsstyrka, som svarar mot detta hästantal. Och gör man det, så kan jag icke förstå herr krigsministerns resonemang, att inköpen av några flera eller färre remonter skulle ha inflytande på den framtida övningstiden för de värnpliktiga. Ty det riktiga är väl, att kavalleriet avväges med hänsyn till det behov, som efter utredning kan befinnas oundgängligt i fråga om den framtida härorganisationen. Och så får väl manskapsstyrkan och dess övningstid avpassas med hänsyn till storleken av detta kavalleri.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag skall bara be att få säga ett par ord till herr Jönsson i Revinge. Först vill jag säga, att jag påstår icke, att herr Jönsson i Revinge blandar in personliga intressen i den här saken. Jag skall icke heller ingå på, om det är ett försvarsintresse eller ett hästuppfödarintresse, som gjort, att han talat för utskottets förslag. Men jag måste bekänna, att jag av hans anförande fick den uppfattningen, att det var ett hästuppfödarintresse, som gjorde sig gällande. Men i samma veva som han klagade över att det skulle bli så svårt för remontuppfödarna, glömde han nämna, att även enligt reservanternas förslag är remonteringen tryggad och att det skulle fortsättas med att inköpa remonter för de pengar, som riksdagen redan anvisat. Och han sade sedan något, som i allra högsta grad förvånade mig, nämligen att då danskarna nu upphört att köpa av Tyskland, så skola de väl nu komma att köpa av oss. Det synes mig då, att remontuppfödarintresset bör vara mycket väl tillgodosett i alla fall och att man sålunda icke har någon anledning att hänga upp sig på det lilla antal, som det här är fråga om att stryka enligt reservanternas förslag.

Sedan får jag lov att säga, när min ärade granne här till höger talade om att det varit ytterst noggranna överväganden i statsrådsberedningen om denna sak, att det tror jag visst, och jag vill till och med uttrycka den förhoppningen, att det sker mycket noggranna överväganden alltid, då olika förslag äro före i statsrådsberedningen. Så jag trodde knappast, att den saken behövde från hans sida särskilt understrykas i detta sammanhang. Men då det varit så noggranna

Ang. anslag till remonteringen. (Forts.)

överväganden om saken i statsrådsberedningen, så är det väl märkvärdigt, att man kommit till en siffra, som smakar kompromiss. Det förefaller mig så, då man gått ned till något under hälften av den siffra, som ursprungligen framförts. Nu kan det ju hända, att det är på grund av noggranna beräkningar, som man kommit till det resultatet, men det förefaller mig i alla fall rätt anmärkningsvärt.

Sedan gjordes det ett nummer av reservanternas sätt att beräkna, och även herr Jönsson i Revinge var inne på den saken. Då skall jag be att få säga, att jag har visserligen icke räknat här, ty jag har icke varit med om att behandla detta ärende på avdelningen, men det vill jag säga, att i statsutskottet brukar man räkna med de poster, som äro upptagna i propositionen, och då finner jag, att dåvarande statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet tagit upp en summa av 52,125 kronor för 25 störtade remonter à 2,085 kronor. Om han icke hade tagit upp den siffran och om han icke tagit upp en summa för inlösen av tjänstehästar, så hade han naturligtvis icke kommit till det resultat, att han överhuvud taget behövde begära något anslag å tilläggsstat. Jag menar alltså, att även om man kan säga, att detta icke är riktigt korrekt räknat i fråga om det verkliga antalet nyinköpta remonter, så är det ett fullkomligt faktum enligt min mening, att herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet har grundat sin beräkning på vad han i propositionen anfört. Och under sådana förhållanden tror jag icke, då man har räknat på det sättet, att man kan förebrå reservanterna, att de räknat så galet. Jag tror tvärtom, att reservanterna ha räknat förnuftigt och på i statsutskottet vanligt sätt, då de kommit till det resulatet, att det är möjligt att stryka de 155,000 kronorna.

Jag vidhåller fortfarande mitt yrkande.

Herr H a m m a r s k j ö l d: Herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet framhöll med rätta, att det bör råda en viss proportion mellan det fast anställda manskapet och antalet stamhästar. Han framhöll vidare, att antalet fast anställda för närvarande är ganska obetydligt, och att han hyste ganska ringa förhoppning, att detta antal skulle ökas. På grund därav såg han ingen annan utväg än att minska hästantalet. Jag vill emellertid framhålla, att därmed saken icke är hjälpt, ty det fast anställda manskapet vid de beridna truppslagen har även en annan uppgift än att sköta stamhästarna. Skall man upprätthålla kavalleri-, artilleri- och ingenjörvapnen, fordras även ur andra synpunkter ett tillräckligt antal fast anställda.

Departementschefen framhöll, att enligt hans och riksdagens åsikt en nedsättning av utbildningstiden för de värnpliktiga borde ske. Vill man under sådana förhållanden upprätthålla kavalleriets tjänstbarhet, så blir det naturligtvis då så mycket angelägnare att vidmakthålla den fast anställda manskapsstyrkan. Det har redan av annan talare påpekats, att de remonter, som inköpas i år, icke komma till truppförbanden förrän hösten 1921. Med tanke härpå och med tanke på de många vakanserna torde det icke vara omöjligt att un-

der tiden vidtaga åtgärder för att öka tillgången på fast anställt manskap.

Ang. anslag till remontering. (Forts.)

Jag försökte i mitt förra anförande framhålla några skäl för att man i fråga om remontering bör tillämpa en kontinuerlig anskaffning. Jag skall be att få framhålla ännu en synpunkt. Hästarna skulle enligt den ursprungliga planen tillhöra regementena i medeltal under tio år. Det var då fråga om 10 procents årlig remontering. Nu har remonteringen minskats till 9 procent. Därmed är även medeltjänstetiden för stamhästarna vid regementena ökad till 11 år. Om man antager, att flertalet hästar verkligen stå i 11 år — somliga kasseras naturligen förr och somliga bibehållas något längre — men om man antager, att hästarna komma till regementet vid 4 års ålder och utrangeras vid 15 år, äro icke alla årgångarna lika värdefulla. De första åren hästen är vid regementet är han icke i full kraft, och under dessa år undergår han dressyr. Sedan kommer en mellanperiod, då hästen är i sin fulla kraft; senare då han börjar nalkas kassationsåldern, blir han efter hand svagare. Det är därför icke likgiltigt för regementets tjänstbarhet, om man fördelar årgångarna hurusom helst, så att man till exempel har många unga eller många gamla hästar, utan för att det hela skall vara väl beställt, bör man ha alla årgångar ungefär lika starkt företrädda, och detta blir naturligtvis så mycket viktigare, om man såsom det nu ifrågasättes, minskar hästantalet. Om man utgår ifrån denna synpunkt, bör man icke minska remontkontingenten mera, än som står i proportion till den minskning man vill vidtaga i stamhästantalet.

Jag har förut framhållit, att genom förra årets underskott och det nu inställda inköpet av ökningsremonter, en minskning av antalet stamhästar med 400 uppstått. Den i propositionen föreslagna minskningen av antalet ersättningsremonter med 440 motsvarar en kontingent av 4,889 hästar. De remonter, som reservanterna vilja stryka, motsvara omkring 800 hästar. Lägger man ihop de 400 som redan äro strukna, de 4,889 som motsvara den inskränkning av remontantalet, som upptages i propositionen, samt de 800 hästar, som motsvarar den av reservanterna föreslagna minskningen av antalet remonter, kommer man upp i mer än 6,200. Så långt har väl ändå icke utredningen kommit i fråga om stamhästantalet inom armén, att man redan nu skulle kunna bedöma, om det är berättigat att göra en så stor strykning som denna. Inom försvarsrevisionen har frågan mig veterligen ännu icke varit underkastad ens en principiell debatt.

Under sådana omständigheter skall jag be att få förnya mitt yrkande om bifall till utskottets utlåtande.

Herr W a l d é n: Jag beklagar, att min vän, herr Jönsson i Revinge, synes hava tagit illa upp, att jag här i kammaren framhållit honom som remontuppfödare. Jag gjorde det icke därför att jag ansåg, att han fördenskull icke skulle hava både rätt och kanske skyldighet att försvara sitt och sina kollegers intresse, utan det var tvärtom en komplimang till honom, därför att han sitter inne med sakkunskap på detta område. Jag komplimenterade till och med

Ang. anslag till remontering. (Forts.)

Kungl. Maj:ts regering, ja, d. v. s. den förra regeringen, för att den hade denna stora sakkunskap till sitt förfogande att försvara sitt förslag. Jag vill också säga, att jag skulle bliva synnerligen tacksam mot herr Jönsson i Revinge, om han, då vi komma till en eller annan skolfråga, ville visa min lilla sakkunskap på detta område samma veneration, som jag visat hans sakkunskap.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå samt bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren med avslag å statsutskottets hemställan i punkten 9 av utskottets förevarande utlåtande nr 11, bifaller den vid punkten fogade reservationen, röstar

Ja,

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 61 ja, men 72 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 10—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkterna 16 och 17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Punkterna 19—22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

§ 5.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 12, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1920 femte huvudtitel, innefattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 4 och 5.

Lades till handlingarna.

Sedan *punkten 6*, angående förstärkning av anslaget till flottans krigsberedskap och övningar, nu föredragits, yttrade:

Ang. förstärkning av anslaget till flottans krigsberedskap och övningar.

Herr Bäckström: Herr talman! En reservation föreligger vid denna punkt. Genom någon förväxling eller något misstag har icke mitt namn kommit med bland reservanterna, ehuru jag i utskottet stått på deras sida. Vi reservanter anse, att utskottet icke nu bort avgiva förslag beträffande den under förevarande punkt av Kungl. Maj:t gjorda framställningen, utan att därmed bort få anstå i avbidan på eventuell proposition angående inskränkning i tiden för värnpliktsövningarna på grund av den arbetande försvarsrevisionens förslag. Inga som helst olägenheter behöva ju följa med att det i punkten omhandlade ärendet uppskjutes, och jag dristar, fastän det nyss anmärktes emot att sådant indrages i motiveringen för en ståndpunkt i debatten, erinra om att första kammaren också nyss behandlat ärendet med hänsyn härtill och beslutat i enlighet med reservationen. Att nu bevilja det av utskottsmajoriteten i denna punkt tillstyrkta anslaget är så mycket mindre lämpligt, som anslagsbeloppen under en del punkter visat en tendens att växa, som är minst sagt oroande med hänsyn till det statsfinansiella läget. Kunde genom ett uppskov på denna punkt en begränsning göras, borde det ur alla synpunkter och av alla anses tacknämligt, och jag hemställer därför om bifall till den reservation, som under denna punkt avgivits av herr Nilsson i Kabbarp m. fl., vilken reservation avser återremiss av denna punkt till utskottet.

Herr Bengtsson i Norup: Jag har icke varit i tillfälle att inom utskottet deltaga i behandlingen av detta ärende. Hade jag det varit, skulle jag hava stått bland reservanterna av de skäl, som av den föregående talaren här framhållits. Jag skall därför be att få förena mig med honom i hans yrkande om återremiss.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till yrkan-

Ang. förstärkning av anslaget till flottans krigsberedskap och övningar.
(Forts.)

det om punktens återremitterande till utskottet för ny behandling fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition:

Punkterna 7—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Punkterna 14—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkterna 22—25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat

statsutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av väckt motion om ersättning åt vissa fastighetsägare i Hagalunds municipalsamhälle för skada, som tillskyndats dem genom anläggandet av en järnvägstunnel under samhället;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner om förbud att förtära rusdrycker m. m. å utskänkningsställe, där utskänkning av pilsnerdricka idkas utan samband med utskänkning av rusdrycker;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter;

nr 14, i anledning av väckt motion angående stiftelsens »Lars Hiertas minne» frikallande från taxering till bevillning samt inkomst- och förmögenhetsskatt; och

nr 15, i anledning av väckta motioner angående frihet för samfundet De Nio från skattskyldighet för fonden Lotten von Kræmers stiftelse och därifrån inflytande medel;

bankoutskottets utlåtande, nr 21, angående vissa pensioner och understöd; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 35 A, angående reglering av utgifterna för kapitalökning för år 1921 i vad angår jordbruksärendena;

nr 35 B, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning å tilläggsstat till riksstaten för år 1920 i vad rör jordbruksärenden;

nr 36, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående omläggning av allmänna nyodlingsfonden till en lånefond för nyodlig och jordförbättring; och

nr 37, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående höjning av den ur fonden till fiskerinäringens befrämjande årligen utgående lånesumman m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 7.

Ang. utgivande av ett sammandrag av huvudgrunderna för skatteförordningarna.

Vidare förekom till behandling andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av herr Åkerlunds motion, nr 135, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utgivande av ett kort sammandrag av huvudgrunderna för våra skatteförordningar.

I en inom andra kammaren väckt och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 135, hade herr *Åkerlund* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utgivande av ett kort sammandrag av huvudgrunderna för våra skatteförordningar, avfattat på ett för den stora allmänheten populärt språk, för att hållas denna allmänhet till handa, helst utan avgift, men i annat fall för billigt pris.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Utskottets hemställan upplästes. Därefter yttrade:

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag skall icke hålla någon lång likpredikan. Det brukar jag för övrigt aldrig göra. Jag vill endast nämna, att jag väckt en motion om skärpta straffbestämmelser vid avgivandet av olika deklarationer. Naturligtvis har jag, då jag väckt denna motion, tänkt mig, att man bör ställa det så, att den stora allmänheten begriper, hur den skall handla och ställa för att det skall bliva rätt. Det finns visserligen på de nuvarande blanketterna utdrag av de lagparagrafer det gäller — det är riktigt — men jag hemställer till de herrar, som många herrans år suttit i taxerings- och prövningsnämnder, om de icke få underkasta sig ett fullkomligt studium för att begripa saken. Hur skall då den stora allmänheten begripa det? I dessa lagfabrikationens tider få vi ju la-

Ang. utgivande av ett sammandrag av huvudgrunderna för skatteförordningarna. (Forts.)

gar, som sannerligen knappast ens juristerna kunna tyda, eller som de kunna tyda som de vilja och behaga; men den stora allmänheten begriper ganska ringa. Så är det även med denna sak.

Det är icke alls någon nyhet, som jag kommer med, ty statsmakterna hava ju redan ansett det nödvändigt att bifoga sådana upplysningar, utan jag har, som sagt, endast haft för avsikt att dessa upplysningar skola bliva sådana, att den stora allmänheten kan begripa dem, och det må väl icke herrarna anse vara en orimlig begäran.

Jag har, som sagt, herr talman, icke alls begärt, att några extra åtgärder skola vidtagas, och vill Kungl. Maj:t ombesörja, att dessa uppgifter komma på de nuvarande blanketterna, hjärtans gärna för mig, endast de bliva skrivna så, att menige man förstår dem, d. v. s. att lagtexten blir översatt till svenska. Jag tror, att detta i många fall men synnerligast i det förevarande är av behovet påkallat, ty man kan icke tillvita en hel del av den mindre kunniga allmänheten något, om den begår något misstag, då den icke får några praktiska upplysningar.

Jag har, som herrarna hör, icke stora förhoppningar om att kunna vinna bifall till min motion, men jag kan ändå icke undgå att yrka bifall till densamma, ty jag anser den vara fullkomligt berättigad och även nödvändig, om man skall kunna få skärpta och ärliga deklarationsuppgifter händanefter.

Herr Ljungberg: Herr talman, mina herrar! Vi hava inom utskottet icke ställt oss avvisande till den framställning, som herr Åkerlund gjort i sin motion. Vi hava endast menat, att det kanske kunde ifrågasättas, huruvida det kunde vara anledning eller lämpligt att just nu, då läget beträffande skatteförordningarna och skattelagstiftningen är så flytande, kan man säga, och då man står inför betydelsefulla förändringar särskilt på kommunalskattens område, försöka åstadkomma en sådan kort handledning, som motionären här ifrågasatt. Vi hava menat, att man med hänsyn till vad jag nyss nämnde bör avvakta och se, om icke förhållandena skulle kunna stabiliseras något. Om så sker, bör det ju icke vara ur vägen att det förslag, som motionären här haft uppe, upptages på nytt igen. Staten har ju på andra områden utgivit handledningar i olika ämnen, så att det är ju, som också framhållits, ingen egentlig nyhet. Att dock för närvarande söka åstadkomma en sådan handledning beträffande skatteförordningarna, förefaller att icke vara särdeles välbetänkt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag vill endast ifrågasätta, huruvida våra skattelagar någonsin i världen bli stabiliserade. Varje riksdag hava de omkastats, och de komma att omkastas, så länge vi leva och även därefter.

Vad skulle det kosta statsverket, om man tryckte sådana saker på deklarationsblanketterna, som allmänheten begrep. Papperet skall ändå ut till allmänheten och tryckningen skall verkställas. Det gäl-

ler endast att redigera det så, att det blir begripligt för den stora allmänheten, som skall begagna dem. Jag kan icke förstå, att detta skulle kunna förorsaka statsverket den minsta kostnad, åtminstone icke något att tala om, men jag tror, att det skulle vara till ofantligt stort gagn för den stora allmänheten och för rättskänslan i landet.

Ang. utgivande av ett sammandrag av huvudgrunderna för skatteförordningarna. (Forts.)

Jag kan därför icke annat än vidhålla mitt yrkande.

Herr Ljungberg: Beträffande uppgifterna på deklarationsblanketterna instämmer utskottet i motionärens hemställan om att de måtte göras så begripliga och vägledande som möjligt. I det fallet sträva ju vederbörande redan nu efter att anpassa sig, allt eftersom förordningarna förändras, så att i detta avseende föreligger icke något yrkande, som icke kan tillgodoses utan att riksdagen behöver skriva till Kungl. Maj:t.

Vad motionären egentligen avsett, var ju att få ett sammandrag av huvudgrunderna för våra förordningar. Det är detta, som utskottet förmenat, att man skulle kunna låta anstå åtminstone något år.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag däråa samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Ang. en produktionsprisstatistik för livsförnödenheter.

Slutligen förelåg till avgörande andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av herr Hages motion, nr 309, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åstadkommande av en tillförlitlig fortlöpande produktionsprisstatistik för olika slag av livsförnödenheter.

Uti en inom andra kammaren avgiven, till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 309, hade herr *Hage* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning, huruvida och på vilket sätt åtgärder kunde vidtagas för åstadkommande av en tillförlitlig och fortlöpande produktionsprisstatistik för bedömande av vad som vore skäligt produktions-, distributions- och försäljningspris för olika slag av livsförnödenheter, och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan, yttrade:

Herr Hage: Herr talman, mina herrar! Det är att beklaga, att denna fråga behandlas här i kammaren, strax innan kam-

Ang. en produktionsprisstatistik för livsförnödenheter. (Forts.)

maren skall sluta sitt arbete för dagen, ty jag tror, att alla kunna vara överens om att den fråga, det här gäller, berör ett nationalekonomiskt spörsmål av mycket stor betydelse. Ja, jag vågar påstå, att den fråga, som behandlas här, säkerligen är ofantligt mycket viktigare och framför allt intressantare än frågan om de tråkiga remonterna, med vilka herrarna höll på en och en halv timme för en stund sedan.

Den fråga, som här rullas upp, berör — kan man ju säga — så gott som hela vårt produktionsproblem. Från denna utgångspunkt finner jag, att det hade varit lämpligt, att utskottet för sin del ägnat denna fråga en större uppmärksamhet än det verkligen har gjort. Jag finner, att det hade funnits anledning för utskottet att remittera motionen — som det var mycket vanligt åtminstone förr i världen, att man gjorde från tillfälliga utskott, då sådana frågor kommo före — exempelvis till några organisationer för producenter eller för konsumenter eller till något statsorgan, som kunnat få yttra sig i saken. Även om motionen hade blivit avstyrkt, är jag övertygad om att det hade kunnat åstadkommas en mycket mera allsidig belysning av själva frågan i motiveringen än vad nu blivit fallet. Ty nu kan jag ju säga, att den avstyrkande motivering, som presterats av utskottet, är hopkokat i detsamma och så gott som hemmagjort. Det finns åtminstone icke någon större flykt över motiveringen, det måste man åtminstone erkänna.

Nu har t. ex. en sådan sak som frågan om i vilken utsträckning man i utlandet har begagnat sig av denna utväg att försöka åstadkomma en produktionskostnadsstatistik och på grund därav någon slags lagstiftning för förhindrande av höga priser, hela detta spörsmål om huru den saken utvecklats i utlandet, har icke på något sätt berörts i utskottsmotiveringen. Det borde väl annars ha legat nära till hands att på något sätt beröra den saken i utskottsmotiveringen. Därvidlag borde t. ex. en sådan sak ha framförts som att man i England har framlagt en antiprofitlag, och att man i Norge börjat gå fram på ungefärligen samma väg, som jag antytt i motionen, för att åstadkomma åtgärder för att på vissa områden förhindra prisstegring. För några dagar sedan var en mycket sakkunnig person uppe i det utskott, där jag sitter, och denne lämnade vissa upplysningar om huru denna sak börjat utveckla sig i vårt broderland Norge. Han upplyste om att man där utarbetat ett förslag till en prislag, och denna prislag skulle just grundas på en sådan produktionsprisstatistik, som jag här har föreslagit. Här se herrarna, att man i Norge försökt åstadkomma åtgärder av den art, som det här är fråga om, och kommit någon väg. Man har icke varit så rädd för denna sak, som utskottets medlemmar synas vara.

Jag vill vidare säga, att så, som jag ser saken, är för övrigt vissa delar av utskottets motivering så gott som ett fullständigt avståndstagande från all slags prisreglerande lagstiftning. Man må väl ändå tycka, att nog är det ganska egendomligt, att, då det

Ang. en produktionspris-statistik för livsförnödenheter. (Forts.)

suttit representanter för de breda folklagren och för de breda konsumentlagren inom utskottet, dessa skriva under en sådan motivering, som utlåtandet faktiskt är, exempelvis överst på sidan 4, där utskottet så gott som fullständigt tar avstånd från hela denna tanke, att man till fromma för konsumenterna skulle försöka åstadkomma någon slags prisreglering för den kommande tiden. Där säger man helt enkelt, att det har funnits en maximiprislag — den finns fortfarande i viss utsträckning — men att det icke är lämpligt att gå den vägen, och särskilt betonar man, att det under normala tider icke är lämpligt att gå fram denna väg. Ja, förhållandena äro ju, som vi alla veta, fortfarande långt ifrån normala, och de bli kanske aldrig normala igen med avseende å prisstegringen.

Jag tror, att det nog för närvarande finns ett mycket starkt tryck från konsumenterna ute i landet, som särskilt vänder sig till regeringen och undrar, om icke regeringen tänker göra något försök att förhindra den ständigt pågående prisstegringen.

Jag läste för en tid sedan i en av dessa tidningar, som för närvarande kunna betraktas såsom regeringsorgan — jag tror det var. Arbetarebladet — en artikel, där man rent av frågade, om icke regeringen i detta land kunde försöka göra någonting för att förhindra den pågående prisstegringen. Och jag vet, att från ett antal stora arbetaremöten ha vid flera tillfällen ställts uppmaningar till regeringen och man har undrat, om icke regeringen kunde göra något utan låta denna prisstegring fortgå fullständigt ohejdat och endast möta den med löneregleringar. Ja, naturligtvis tvingas regeringen till löneregleringar, men det är också en sak att tänka på bredvid löneregleringarna, att det kan skapas möjlighet att också försöka möta denna ständigt stegrade prisstegring genom sådana slags åtgärder, som förhindra denna alltjämt pågående stegring.

I detta sammanhang vill jag för min del säga, att jag tycker, att särskilt även de bonderepresentanter, som sitta i detta utskott, förhållit sig synnerligen egendomligt. Jag har i min motion påvisat, att här för närvarande pågår en utredning angående jordbrukets produktionsprisförhållande, och jag har då utgått ifrån den enligt mitt förmenande synnerligen riktiga tanken, att om vi försöka belysa på något sätt vad *jordbrukets* produktionskostnader äro, finns det väl fullt lika stor anledning att göra detsamma med avseende å *industrien.* Man kan väl för övrigt göra det bestämda påståendet, att det är ofantligt mycket lättare att med avseende på en bestämd industri kunna konstatera vad det faktiska produktionspriset och även distributionspriset kunna vara för en viss industri — jag tänker på skoindustrien för att taga ett exempel. Jag är övertygad om, att det är ofantligt mycket lättare att kunna konstatera detta än att konstatera vad jordbrukets produktionspriser gå till, därför att såsom vi alla veta förhållandet är sådant, att produktionspriserna för jordbruket äro högst olika i olika delar av landet, och att produktionspriserna bli ganska olika, när det gäller

Ang. en produktionsprisstatistik för livsförnödenheter. (Forts.)

små och stora jordbruk och jordbruk, som drivas från olika utgångspunkter och olika system. Men när det däremot gäller industrien, kan man säga, att om man lägger en fabrik här eller där i landet, bliva i stort sett produktionsprisen för tillverkningen av denna speciella industrigrens produkter tämligen lika — åtminstone blir det ofantligt mycket mindre skillnad än vad förhållandet blir med avseende å jordbruket. Redan från *den* utgångspunkten alltså finnes större anledning att försöka åstadkomma en produktionsprisstatistik med avseende å industriens produkter än det finns beträffande jordbrukets produkter.

Jag vill för min del säga, att om jag vore representant för jordbruket och sutte i utskottet, skulle jag resonera på följande sätt. Alldenstund det pågår en utredning om jordbrukets produktionskostnader och denna väl skall resultera i att man försöker förhindra jordbrukarna att taga mer betalt än skäligt, vill jag vara med om att även förhindra industrien att taga mer betalt än vad som är skäligt. Jag skulle som sagt resonera som så, om jag sutte i utskottet såsom representant för jordbruket. Jag tycker, att det är fullständigt riktigt även från den utgångspunkten att vi, särskilt under denna kristid, just i denna kammare ständigt och jämt hört jordbrukarna säga: mot oss göras alla möjliga restriktiva bestämmelser och inskränkningar i vår näring, men när det gäller industrien får man taga för sig så mycket man vill. Från den utgångspunkten tycker jag, att de medlemmar av utskottet, som representera jordbruket, haft all anledning i världen att tillstyrka en sådan utredning, som den, jag för min del påyrkat. Och jag vill i detta sammanhang säga, att en sådan utredning icke är omöjlig. Jag har redan påvisat och det har upplysts inom det utskott, där jag sitter, i ett visst sammanhang, att det gjorts vissa förberedelser i Norge för en utredning för att åstadkomma en prislag, för att uppnå syftet med min motion. För min del får jag alltså säga, att jag icke av den avstyrkande motivering, som här föreligger, blivit övertygad om att det icke finns möjlighet att göra något.

För övrigt vill jag bemöta en del av de invändningar, som göras i motiveringen. På sidan 4 t. ex. gör utskottet gällande, att även om en fullt tillförlitlig statistik av ifrågavarande slag kunde åstadkommas, så att med tillhjälp därav med någorlunda säkerhet kunde beräknas, vad som vore skäligt produktions- och försäljningspris för olika varor, så torde detta i och för sig icke kunna anses vara någon garanti för att icke konsumenternas intresse träddes för nära. Mot detta vill jag ändå säga, att jag kan gå med på att det icke blir en *garanti* för att icke konsumentintressena bli trädda för nära. Men nog kan man väl göra det påståendet, att — om man på något sätt och i någon mån verkligen kan utreda vad vissa varor kosta i tillverkning — så borde det väl åtminstone finnas större *möjlighet* att beivra prisstegringen. Utskottet synes däremot synbarligen gå ut ifrån, att, om man icke alls vet något om vad det kostar att framställa en vara, då är det större möjlighet att hålla nere prisen. Det är en fullständigt absurd uppfattning detta, att okunnigheten om vad

en vara kostar i tillverkning utgör bästa sättet för att hålla nere priset på den vara, det gäller. Detta är en utskottsmotivering, som sannerligen är egendomlig! Jag kan icke komma till annan uppfattning än att kunskap i varje fråga och att man har reda på saker och ting huru de komma till och huru priserna bildas, åtminstone i någon mån borde vara någon slags ledtråd för att kunna lagstifta på ett visst område. Åtminstone har det alltid varit så här i kammaren, att man ansett, att om man skaffar sig kännedom om en sak, så har man alltid större möjlighet att kunna bedöma densamma och vidtaga åtgärder mot vissa missförhållanden på ett visst område.

Ang. en produktionspris-statistik för licsförnödenheter. (Forts.)

Jag vill för övrigt i detta sammanhang säga, att jag har ändå icke direkt i min motion påyrkat, att vi skulle åstadkomma en prislag. Jag har endast försökt få fram den tanken, att man skall försöka åstadkomma en produktionsprisstatistik, och vill i samband härmed säga, att jag icke drager mig för de kostnader, som kunna följa med en sådan statistik. Ty gäller det verkligen att åstadkomma en statistik, av vilken man kan ha nytta, menar jag, att de pengar, som man ger ut för densamma, icke äro kastade i sjön, utan man får alldeles säkert tillbaka dessa i form av fördelar. Annars finns, såsom jag i min motion betonat, en hel del statistik här i landet, som är synnerligen onödig, och för närvarande sitter en kommitté, vilken jag själv är med uti, och arbetar på att försöka få bort all denna onödiga statistik. Men en sådan statistik som denna anser jag för min del mycket nyttig och nödvändig, och därför är det säkerligen icke bortkastade penningar, om man använder vissa anslag för att få reda på vad särskilda varor kosta. Man kunde till en början kanske icke behöva kasta sig på precis att göra denna utredning så synnerligen vidlyftig. Man skulle kunna till en början bara taga några få artiklar särskilt sådana, som till och med ingå i den allra fattigaste människas normalhushåll. Då vore det viktigt att först få reda på vad varan kostar, och sedan man fått det, kunde man treva sig fram vidare. Visar det sig vara bra att slå in på den vägen, kunde man utvidga denna utredning även till andra områden.

Jag vill dessutom säga — vilket jag redan förut varit inne på — att jag icke bestämt tänkt mig, att denna min motion ovillkorligen skulle resultera i en positiv prisregleringslagstiftning. Man kunde ju tänka sig saken så, att om man kunde konstatera, vad en viss vara kostade, vad produktionspriset gick till och vad distributionspriset också gick till, han skulle sedan kunna offentliggöra dessa siffror och sedan rent av visa den för konsumenterna och säga, att den och den varan kostar faktiskt icke mer än så och så mycket i tillverkning. Jag tror för min del, att dessa konsumenter skulle i viss mån kunna trycka på mellanhänderna och på producenterna och därigenom försöka trycka ned priserna, och använda ett så att säga mera moraliskt tryck på producenter och mellanhänder genom att påvisa att denna vara kostar faktiskt i tillverkning icke mer än så och så mycket, varför då taga så mycket betalt för den? Följden skulle bli att konsumenterna skulle säga till producenterna och till dem, som sälja varan: Ni taga en alldeles oskälig avance. Jag vet mycket väl, att detta

Ang. en produktionspris-statistik för livsförnödenheter. (Forts.)

skall naturligtvis icke bli fullt effektivt, men jag tror ändå, att det skulle ha en viss betydelse, om man på konsumenthåll kunde säga till producenter och mellanhänder: denna vara kostar icke mer än så och så mycket i tillverkning och så och så mycket i utförsäljning. Alltså ha ni icke rätt taga mer än så och så mycket betalt.

Men, som sagt, huru saken skulle ordnas, sedan man har kunnat konstatera, vad varan kostar, det skulle ju kunna bli en annan sak.

Både av vad jag nu anfört och med hänsyn särskilt till det förhållandet, att man i utlandet på sina håll börjat slå in på denna väg, synes det mig, att de skäl, jag anfört i min motion, äro så starka, att man bör söka åstadkomma en utredning om denna sak. Jag är alltså icke övertygad av de motskäl, utskottet här anfört. Jag skall därför be att få tillstyrka bifall till min motion.

Herr Ljungberg: Herr talman! Jag beklagar för min del, att icke utskottets ordförande är i tillfälle att svara för det utlåtande, som här föreligger. Det är nämligen så, att jag icke deltagit i behandlingen av ärendet. Hade jag gjort det, skulle jag åtminstone på ett tidigare stadium, än jag nu blev i tillfälle till, försökt få utskottets motivering annorlunda formulerad, än den för närvarande är. Jag blev emellertid ej i tillfälle därtill förr än utskottet redan fattat sitt beslut, och då var det icke möjligt att få utskottet att gå med på att skriva om en del saker i sin motivering.

Jag måste här framhålla, att motionären själv, ehuru han icke särskilt tryckte på den saken i sitt anförande, dock i sin motion i motiveringen för sitt yrkande klart sagt ifrån, att han är medveten om de svårigheter, som måste inställa sig vid försöket att åstadkomma en statistik, sådan som den han begär. Han talar på sidan 8 i sin motion om betydelsen av de siffror, som skulle åstadkommas, men han säger »i den mån dessa kunde göras verkligt tillförlitliga». Och på sidan 9 talar han om, att han likväl tror, »att man bör kunna åstadkomma åtminstone någorlunda tillförlitliga siffror på detta område». Det är ju dock klart — det tycker jag, utskottet har rätt i — att skall man hava siffror, så böra de vara tillförlitliga. Naturligtvis kan det alltid brista på någon punkt, men man bör nog ändå utgå ifrån, att man bör kunna lita på de uppgifter, man får.

Sedan förefaller det också, som om den invändningen skulle hava skäl för sig, som säger, att om det statistiska materialet här skall insamlas på vanligt sätt, så bliva siffrorna tillgängliga först i efterhand. Och de siffrorna bliva då icke tillämpliga för bestämning av de priser, som motionären avsåg, att de skulle tjänstgöra för. Givetvis är det också så, som utskottet påpekar, att prisförhållandena äro och bliva väl ännu någon tid framåt ganska osäkra. Och det torde väl sålunda icke ur den synpunkten vara någon överhängande brådska med att få ett beslut i en sådan här sak.

Motionären förutsätter ju också, att det skulle prövas, huruvida och i vad mån sådan statistik skulle inrättas. Det är väl också tämligen klart — och det har även motionären medgivit — att en prisreglerande lagstiftning skulle även inom den närmaste tiden icke kun-

na råda bot för det onda, man här vill komma åt, utan vederbörande skulle givetvis alltid försöka finna utvägar att göra de prisreglerande bestämmelserna så långt som möjligt illusoriska. Jag anser för min del, att i sakens intresse borde det dröja någon tid, innan denna fråga tages upp på nytt. Jag gör det med hänsyn till den uppfattning jag hyser, att de enskilda intressegrupperna, såväl företagare som de, som distribuera varorna och konsumenterna, var på sitt område, särskilt de två förstnämnda grupperna, själva numera söka frambringa siffermateriel för bedömande av dels framställningskostnaderna, dels kostnaderna för distribution av en vara. På lantbrukets område exempelvis — det hava vi hört, och det känna vi till — där har man i allt större utsträckning infört bokföring för att kunna driva sitt jordbruk fullt effektivt. Det meddelas utskottet av en representant för fiskerinäringen, att fiskarena anse sig hava all anledning att föra böcker för att genom att göra anteckningar och överslag kunna lägga fram materiel, som visar vad omkostnaderna för deras yrkesutövning gå till och vad som kan anses vara skäligt pris för deras varor. Inom industrien är det givetvis också så. Där har man länge inom olika grenar, särskilt inom specialfabrikationen, genom ett minutiöst kortsystem utarbetat framställningskostnaderna på olika produkter. Det är min uppfattning, att det om någon tid bör vara möjligt att från de olika intressegrupperna kunna erhålla fullt tillförlitligt materiel för bedömande av framställningskostnaderna av de respektive produkterna. Och då var det min tanke, att man skulle kunna längre fram finna en metod, varigenom man från statens eller det allmännas sida kunde mera direkt tillgodogöra det allmänna det material, dessa olika intressegrupper själva frambringa. Då får man ett verkligt material, och man skulle om möjligt kunna fullfölja min tanke och få in detta på annat sätt än genom den vanliga insamlingen, och sålunda skulle detta material vara av verkligt värde. Till detta skulle man sedan kunna anknyta den produktionsstatistik, den samling av detta, som jag föreställer mig är det väsentliga eller kärnan i motionärens framställning. Huruvida man sedan skulle på detta bygga en prisreglerande lagstiftning, blir ju en senare historia. Här gäller det ju endast statistiken.

Ang. en produktionsprisstatistik för livsförnödenheter. (Forts.)

Det förefaller mig också, som om det skulle bliva till ledning för en ny framställning i denna fråga, om man får resultatet av tull- och traktatkommitténs utredningar på olika områden och resultatet av den undersökning, som verkställes inom lantbruksstyrelsen, liksom det förefaller, som om den kommitté, som den ärade motionären nämnde, att han själv sitter i, får verkställa den städning inom statistiken, som han givit sin anslutning till. När denna verkställts, skulle man också kunna hava anledning tro, att den verkligt nödvändiga statistiken skulle hava lättare att bliva tillgodosedd.

Jag skulle, som sagt, hava önskat utskottets motivering något annorlunda, så att den verkligen sett framåt och lagt det hela så, att man hade givit sitt understöd åt det riktiga i tanken och uppslaget men menat, att man lämpligen kunde komma igen senare, och sålunda stannat vid att framställningen ändå för närvarande skulle till ingen

Ang. en produktionsprisstatistik för livsförnödenheter. (Forts.)

åtgärd föranleda. Men då utskottet nu råkat skriva såsom skett, så kan jag ändå icke tro, att det behöver hava någon så avgörande inverkan för ärendets upptagande längre fram.

Motionären anmärkte på, att utskottet icke hade verkställt remiss av detta ärende. Det förhåller sig väl så, att utskottet ville i någon mån ställa sig till efterrättelse den maning, som vid riksdagens början riktades från statsrådsbänken, att spara vederbörande verk och försöka göra litet arbete själv. Och jag förmodar, att då utskottet på egen hand har gått till prövning av ärendet, har man tämligen snart trott sig vara färdig med sitt omdöme, att ingen anledning föreläge att försöka med detta. Jag kan gärna giva motionären rätt i hans anmärkning, att den läggning utskottet givit åt sin motivering tycks i allt för hög grad underkänna själva den tanke, som är framställd.

Anmärkningen om att det i utskottet finnes representanter för de breda lagren, och att det borde varit dem angeläget att särskilt tänka på behovet av att göra någonting emot prisstegringen, har väl knappast någon betydelse för denna fråga. Den statistik, som det här gäller att åstadkomma, skulle ju nämligen, för den händelse en riksdag längre fram beslutar en sådan, icke komma till någon tillämpning på rätt så lång tid.

Det gjordes ett påstående, att utskottet hade förmenat, att okunnigheten skulle vara till fördel för att hålla priserna nere. Men jag kan icke i utskottets motivering finna något uttalande, som ger skäl för en sådan anmärkning. Att man i utlandet börjat med detta är nog så intressant, och det hindrar icke, att vi kanske lika fort som de kunna komma fram till ett resultat, även om riksdagen nu skulle finna, att man kan se tiden an något.

Jag finner mig sålunda kunna hemställa om bifall till utskottets framställning.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Blott ett par ord. Den förste ärade talaren omnämnde, att en kommitté, vari han är ledamot, är tillsatt för att söka förminska statistiken i vårt land. Det är bestämt en synnerligen gagnelig åtgärd, ty den statistik, vi nu ha är dyrbar och svår att magasinera. Men det är märkvärdigt, att han i samma andetag med händer och fötter själv kämpar för att utöka statistiken synnerligen avsevärt. En sådan utökning skulle nämligen bli följden av ett bifall till hans motion.

Men det är icke statistik i egentlig mening, som förslagsställaren begär, utan han vill, att vi skola göra prisberäkningar av produktionskostnaderna. Att kalla det statistik vore att ge det en benämning, som vore ägnad att i någon mån förvilla allmänheten. I verkligheten är det icke statistik, som motionären begär, utan en beräkning av produktionskostnaderna, och bland allt, vad man nu fordrar av staten, är detta sannerligen bland det allra svåraste. Statistik i vanlig mening angående vad en vara kostar, kan man få genom att en gång i veckan samla ihop uppgifter och sammanställa dem för hela året. Det blir en myckenhet siffror, men det är lätt att åstadkomma, i jämförelse med att göra en beräkning av vad

varan kostar i produktion. Jag vill göra den ärade motionären uppmärksam på att, då frågan om glidtullarna var uppe, försökte man bestämma produktionspriset på vete. Man hade tillkallat experter och ändå rådde stor osäkerhet. Den ärade motionären själv trodde t. ex. icke alls på beräkningens riktighet, och jag får säga, att även jag synnerligen starkt tvivlade därpå. Det var då blott en enda vara, det gällde. De sakkunniga själva voro icke säkra på sin sak, utan drogo av 5 % för att vara försiktiga. Då trodde de sig vara på den säkra sidan, men icke blev det statistik.

Ang. en produktionspris-statistik för livsförnödenheter. (Forts.)

Jag funderade länge på om man skulle kunna få denna utredning gjord på något sätt. Naturligtvis bleve det en oändlig massa tvister mellan nationalekonomer m. fl. om hur det skulle göras. Men då man sedan finge siffran klar, vad skulle det sedan bli av? Skulle man sätta maximipris, så att, om en person komme och ville ha en krona mer än denna s. k. statistik visade, man skulle kunna säga honom: Nej du, det är för mycket. Och om en stackare i misshugg råkade begära 50 öre för litet, vad skulle man göra med honom? Jag finner det icke alls ådagalagt, att vi skulle ha någon reell nytta av dessa oerhörda kostnader och detta besvär. Beräkningarna finge ju förnyas oupphörligen, och jag får säga, att det säkert skulle kosta betydligt mer, än det skulle smaka. Endast under förutsättning att man inför ett tvångsregemente för hela landet eller åtminstone för den rayon, där man gjorde denna beräkning och bestämde, att de skulle taga det pris, som uträknats, d. v. s. återginge till tillämpningen av maximiprisen, kan jag finna någon mening i förslaget, och i olikhet med den ärade talare, som talade för utskottets hemställan, skulle jag för min del vilja be, att man för all del icke skall komma med något sådant. Herrarna proklamera, att man skall taga konsekvenserna, men då borde herrarna också säga rent ut, att vi skola ha maximipris på allting, ty annars är en sådan här utredning rent av att kasta bort penningar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till det slut, vartill utskottet kommit.

Herr Hage: Jag vill endast i korhet säga till den siste ärade talaren, att jag förut i mitt anförande betonat, att det är lättare att åstadkomma en kostnadsberäkning inom industrien än vad det är inom jordbruket. Den föregående talaren pekade särskilt på hur det var, då vi sist försökte anskaffa sådana siffror. Men den gången var det ju fråga om jordbruket, och jag satt ju själv i den kommitté, som gjorde den utredningen, så att jag har ju en liten aning om hur det förhöll sig. Som jag förut betonat är det emellertid ofantligt mycket svårare att göra utredningar om dessa saker beträffande jordbruket än beträffande en industri, där man ju vet, att en viss stadardisering råder och att tillverkningen i allmänhet sker på likartat sätt. Naturligtvis finnas vissa olikheter och modifikationer, men arbetsmetoderna och de inventarier, man använder o. s. v. äro dock ofantligt mycket mera standardiserade

Ang. en produktionspris-statistik för livsförnödenheter. (Forts.)

inom industrien än inom jordbruket. Från den utgångspunkten tror jag, att jag alldeles bestämt vågar försäkra den siste ärade talaren, att det är ofantligt mycket lättare att göra utredningar inom industrien, och då vi trots detta, som herr Olsson i Kullenbergstorp vet, hålla på med en utredning om jordbrukets produktionspris, vore det väl icke så egendomligt, om vi, sedan vi konstaterat detta förhållande, ginge över till den lättare uppgiften att undersöka industrien.

Dessutom tror jag, att det finnes vissa möjligheter att kontrollera sådana utredningar med avseende å vissa industrivaror. Vi kunna ha t. ex. edsvurna revisorer eller bokförare, som kunde få se igenom böckerna hos vederbörande, kontrollera utdelningarna och allting, som berör företagets ekonomi. Om arbetsgivarna skulle uppgiva felaktiga löner för arbetarna, kunde man vända sig till fackföreningarna för att få kontroll på uppgifterna. Det finnes alltså många möjligheter att kontrollera just de förhållanden, som det här är fråga om, och jag vill, som sagt, betona, att man redan i utlandet slagit in på just denna väg. Där har det icke visat sig så oerhört omöjligt, som herr Olsson i Kullenbergstorp gjort gällande, och jag tror för min del, att det även här i landet skulle befinnas mycket möjligt att ordna saken på det sätt, jag här i min motion föreslagit.

Nu har utskottets vice ordförande för sin del betonat, att det icke bleve riktigt tillförlitliga siffror, man här finge. Ja, som jag sagt, det finnes möjlighet att kontrollera dem. Men därutöver kan man säga, att det är samma förhållande med alla statistiska utredningar, och trots detta måste vi bygga på de sannolikhetsberäkningar, vi ha. Socialstyrelsens utredningar om levnadskostnaderna t. ex. äro grundade på uppgifter från 44 olika orter här i landet, och det är givet, att då man grundar dem på priserna endast på 44 platser, kunna de ju icke vara absolut tillförlitliga. Men trots detta måste man på dessa sannolikhetsberäkningar, som dock ha en viss sannolikhetsgrad, grunda en massa lönereglerings, dyrtidstillägg o. s. v. Vi ha alltså på andra områden slagit in på den vägen, att göra sådana här utredningar, som påyrkas i motionen.

Slutligen skulle jag vilja säga till svar på den sista repliken av utskottets vice ordförande, att, om man som han vill en sak — jag tyckte åtminstone, att detta framgick av hans anförande — då synes det mig icke riktigt att vilja avslå motionen och icke göra någonting. Då vore det väl mycket bättre — om, som herr vice ordföranden antyder, vi skola åstadkomma en sådan statistik om en tid då det kommer att bli lämpligt — att nu begära en skrivelse och under tiden organisera det arbete, man senare vill åstadkomma. Herr vice ordföranden i utskottet vet mycket väl hur lång tid, en utredning tar här i landet, så att jag tror, att, om vi nu beslöte en utredning, skulle den i alla fall icke vara färdig vid den tidpunkt, då herr vice ordföranden tror, att det skulle vara lämpligt att sätta i gång det här arbetet.

Från alla dessa utgångspunkter ber jag, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till mitt förslag.

Ang. en produktionspris-statistik för livsförnödenheter. (Forts.)

Herr Molin i Aspa: Eftersom jag varit närvarande vid utskottets behandling av denna motion, skall jag be att få säga, att vi grundligt diskuterat denna fråga och kommit till det resultat, som här föreligger i utskottets betänkande.

Det egentliga, grundbestämmande skälet har egentligen varit, att vi icke anse tiderna vara sådana, att man kan tänka sig, att man skulle kunna få en sådan produktionsprisstatistik till stånd, därför att priserna oupphörligen ändra sig, vecka efter vecka. Det skulle i så fall bli nödvändigt, att inrätta ett helt ämbetsverk, och av debatten i förmiddags har tydligt framgått, vad folk skulle tänka om den saken. För närvarande synes det oss emellertid icke vara möjligt att förverkliga förslaget.

Därför, herr talman, skall jag be att i korthet få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Sedan herr talmannen framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

På hemställan av herr talmannen, som meddelade, att om tiden för valen överläggning ägt rum med första kammarens talman, beslöt kammaren att onsdagen den 24 innevarande mars företaga val av tjugufyra valmän för utseende av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor ävensom av sex suppleanter för dessa valmän.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial, nr 18, angående remitterande till annat utskott av motionen II: 140, av herr Alvin, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående kommunal beskattning inom kommun, där inkomst av rörelse eller arbete åtnjutes, av utlänning eller i annan kommun mantalsskriven person;

statsutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållning å reservationsanslaget till krigsövningarna vid kustfästningarna till bestridande av kostnader för militär tjänstgöring eller studieresor utomlands för officerare vid kustartilleriet;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av merkostnad för omändring av pansarbåten Svea till depå- och verkstadsfartyg för undervattensbåtar;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående be-

stridande av ökade kostnader för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för marinens räkning av maskiner för tillverkning av patronhylsor till kanoner m. m.;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffning av en brandautomobil för Karlskrona varv och fästning m. m.;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av femte huvudtitelns allmänna besparingar till täckande av merkostnad för utförande av minrälsanordningar å kanonbåtarna Rota och Disa;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn till befattningshavare vid lotsverket;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av vissa lokaler för metallografiska forskningsinstitutet; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående merkostnad för vissa ombyggnads- och inredningsarbeten inom Västerås slott;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utfärdande av viss föreskrift i fråga om tillsättande av folkskolinspektörer; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om anbringande medelst stämpling av ursprungsbeteckning å amerikanskt fläsk.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ordet lämnades härefter till

Herr vice talmannen Hamilton, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att jordbruksutskottets utlåtande n:r 38 måtte uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för plenum nästkommande måndag.

Denna hemställan bifölls.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	*Bäckström*	under	10	dagar	fr. o. m.	den	25	mars,
»	*Holmner*	»	10	»	»	»	23	»
»	*Jönsson* i Fridhill	»	14	»	»	»	22	»
»	*Persson* i Fritorp	»	3	»	»	»	22	»
»	*Hedin*	»	14	»	»	»	24	»
»	*Pehrsson* i Bramstorp	»	3	»	»	»	22	»
»	*Jensen*	»	2	»	»	»	23	»
»	*Andersson* i Knäppinge	»	4	»	»	»	22	»
»	*Lindvall*	»	14	»	»	»	23	»
»	*Henriksson*	»	3	»	»	»	22	»
»	*Hansson* i Sölvesborg	»	3	»	»	»	22	»
»	*Mossberg*	»	3	»	»	»	22	»
»	*Svedberg*	»	den 24 mars,					
»	*Carlström*	»	2	dagar	fr. o. m.	den	23	mars,
»	*Sjöblom*	»	10	»	»	»	24	»
»	*Isaksson*	»	14	»	»	»	24	»
»	*Wikström*	»	14	»	»	»	22	»
»	*Hamrin*	»	3	»	»	»	22	» och
»	*Åhrberg*	»	14	»	»	»	21	» .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.35 e. m.

In fidem
Per Cronvall.